

Cornel Ciurea, Leonid Litra

www.viitorul.org

IMPACTUL POLITICILOR AUTORITĂȚILOR PUBLICE CENTRALE ASUPRA SISTEMULUI UNIVERSITAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Nr. 2, 2009

Politici
Publice

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

Politici Publice

NR. 2, 2009

IMPACTUL POLITICILOR AUTORITĂȚILOR PUBLICE CENTRALE ASUPRA SISTEMULUI UNIVERSITAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Cornel Ciurea

Leonid Litra

Seria Politici Publice reprezintă o colecție de studii, lansată de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, cu începere din iarna anului 2002, cu sprijinul Open Society Institute (LGI/OSI).

Acest studiu apare în sprijinul consolidării mediului de afaceri în Republica Moldova, reprezentând rezultatul unei cercetări desfășurate la rugămintea partenerilor noștri locali, în cadrul proiectului „Agenda Națională de Business” în Republica Moldova.

Studiile de Politici Publice apar cu regularitate în Biblioteca IDIS „Viitorul”, alături de alte cercetări în probleme considerate a fi importante pentru interesul public.

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, și nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați direct Serviciul de Presă și Comunicare Publică al IDIS „Viitorul”. Persoana de contact: Laura Bohantov - laura.bohantov@viitorul.org.

Adresa de contact:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină o referință la seria de Politici Publice și IDIS „Viitorul”.

DESCRIEREA CIPA CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Ciurea, Cornel

Impactul politicilor autorităților publice centrale asupra sistemului universitar din Republica Moldova / Cornel Ciurea, Leonid Litra ; Inst. pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) “Viitorul”. - IDIS “Viitorul”, 2009 (Tipogr. “Reșetnicov P.” ÎI). - 38p. - (Politici Publice ; Nr 2).

Bibliogr.: p. 35-36 (39 tit.). - 50 ex.

ISBN 978-9975-9922-7-5

378.014(478)

C 55

SUMAR

Sumar executiv	6
Introducere	8
1. Expansiunea învățământului superior în Republica Moldova: aspecte economice și sociologice	9
1.1 Apariția învățământului superior de masă în Republica Moldova.....	9
1.2 Combaterea expansiunii universitare de către stat: motive economice și politice	11
1.3 Educația și piața muncii	14
1.4 Problemele (dilemele) expansiunii educaționale în Republica Moldova.....	18
2. Hotărârea de Guvern 434 și consecințele ei asupra universităților din Republica Moldova	25
2.1 Efectele și reacția societății politice și civile față de Hotărârea de Guvern 434.....	25
2.2 Analiza cost-beneficiu al impactului Hotărârii de Guvern 434 asupra universităților din Republica Moldova.....	27
Concluzii	32
Recomandări	34
Bibliografie	35

SUMAR EXECUTIV

Învățământul superior din Republica Moldova, a cunoscut un proces de expansiune accelerată în perioada 1991-2005. În pofida declinului demografic, în această perioadă numărul de studenți înscriși în instituțiile superioare de învățământ s-a dublat.

În statele puternic industrializate, precum cele din America de Nord și Europa, are loc stabilizarea învățământului universal, iar în cele din Lumea a Treia, se observă o expansiune rapidă de la învățământul elitist la cel de masă, și chiar există tendințe spre trecerea la un învățământ universal.

În perioada sovietică Republica Moldova a avut un sistem de educație restricționat de Partidul Comunist. Tendințele paternaliste ale ingerinței statului în sistemul de învățământ s-au păstrat și în perioada actuală. Guvernul intervine în politicile educaționale prin intermediul diferitor mijloace, atât în mod direct, cât și „clandestin”.

În pofida tentativei de redirecționare a fluxului de studenți către colegii și școli profesionale, observăm că acest proces nu a reușit să-și atingă finalitatea și nici scopurile propuse. Este de notat că, intervenția statului în politicile educaționale a avut mai puțin o motivație pur economică, și mai mult una politico-instituțională, care demonstrează vădit o limitare a autonomiei universitare, limitare atât juridică cât și financiară.

Intenția de racordare a pieții de muncă la fluxurile de studenți s-a dovedit a fi o simplă iluzie. Redirecționarea spre școlile de meserii, traininguri și alte forme de instruire suplimentară reprezintă paleative care nu funcționează pe termen lung. Trainingurile și învățământul profesional nu creează locuri de muncă, ele doar

pregătesc tinerii pentru obținerea unor meserii, dar dacă nu există locuri de muncă, ce faci cu meseria?

Principalele acțiuni întreprinse de guvern pentru optimizarea fluxurilor de studenți și racordarea la piața de muncă au fost: a) adoptarea hotărârilor cu privire la planurile de înmatriculare; b) reorientarea spre învățământul mediu de specialitate a tinerilor; c) aplicarea politicilor discriminatorii de desfășurare a admiterii după criteriul stat/oraș, după tipul instituției absolvite sau după originea socială și; d) mărirea numărului de locuri finanțate din buget și tendința de creștere a taxelor de studii.

Sistemul superior de educație a fost torpilat în nenumărate rânduri, atât în discursurile persoanelor publice, cât și în cele ale funcționarilor din domeniu. Acest fapt a demonstrat că ostilitatea față de expansiunea sectorului terțiar în educație prin dorința de revanșă a logicii serviciului public în detrimentul logicii pieții, a statului împotriva universităților, și a controlului public în defavoarea autonomiei universitare și a liberei inițiative: toate aceste reacții sânt atitudini conservatoare care îndeamnă la revenirea unei forme elitiste de învățământ.

Expansiunea universitară produce și fenomene eminamente importante, precum comercializarea universităților, decalajul dintre cererea și oferta de muncă (argument care este folosit cel mai frecvent împotriva expansiunii universitare), devalorizarea diplomelor, suprateoritizarea studiilor și absența abilităților practice, etc. În Republica Moldova, combaterea expansiunii universitare, este acoperită sub eticheta racordării învățământului la procesul de la Bologna, și prin invocarea tacită a argumentului precum că expansiunea educației

onală, generează anomie socială și revolte studențești.

Adoptarea Hotărârii 434 a afectat serios sistemul de învățământ superior din Republica Moldova, cauzând multiple efecte, în special educației universitare, atât pe dimensiunea financiară, cât și pe cea juridică. În pofida unei participări slabe a societății la dezbaterile publice, Hotărârea 434 a stârnit un val de critici și o replică foarte evidentă din partea societății civile, partidelor politice, dar și a simplilor cetățeni. În același context, este evident faptul că Guvernului i-a lipsit o logică în argumentarea deciziei luate, nefiind clar parcursul și conceperea acestei decizii, în lipsa unor evaluări și metodologii bine încheiate.

Descreșterea numărului de studenți survenită în urma plafonării cotelor de înmatriculare a generat o serie de probleme financiare și sociale aproape insurmontabile. În doar trei ani de aplicare a Hotărârii 434, universitățile au pierdut aproximativ 400 milioane de lei, iar profesorii și studenții încearcă să se reprofileze, chiar și în lipsa unor alternative. O altă victimă a acestei hotărâri este autonomia universitară; în timp ce cota finanțării din bugetul țării a universităților de stat variază între 12% - 21%, nivelul de autonomie în procesul de luare a deciziilor este foarte mic, aspect care vizează și universitățile private, în pofida faptului că acestea nu primesc bani din trezoreria de stat.

INTRODUCERE

Într-o carte devenită celebră, “Efecte perverse și ordine socială”, sociologul francez Raymond Boudon vorbește despre dificultatea regularizării fluxurilor de studenți de către autoritatea publică centrală. Recunoscând existența unor rezultate suboptimale în ceea ce privește oferta de competențe pe care universitățile de masă le propun tinerilor, autorul acestei cărți insistă că de fiecare dată când statul intervine în mod indirect pentru a controla fluxurile școlare la nivelul învățământului superior în vederea obținerii unei congruențe dintre sistemul economic și cel universitar, este declanșat mecanismul neutralizării, implicat de principiul liberului acces la universitate a absolvenților, fapt ce reduce la zero eforturile guvernelor. În același timp, Boudon este extrem de sceptic cu privire la intervențiile directe ale statului de regularizare a fluxurilor, considerându-le improbabile politic și constrângătoare din punctul de vedere al drepturilor omului.

În flagrantă opoziție cu ceea ce credea Raymond Boudon, guvernul din Republica Moldova a întreprins, începând cu 2005, o energetică contraofensivă împotriva creșterii cererii de educație la nivelul universitar, produsă în perioada 1991-2005, pe motivul apariției unor deficite individuale și colective din cauza imposibilității absorbirii acestei cereri de către

structura socio-profesională din țară. Realizată pe fundalul unei slabe opoziții din partea societății politice și societății civile, această reducere substanțială a numărului de studenți înscriși la universitate se dorea ca un panaceu pentru problemele economice din țară. Cu toate acestea, după cinci ani de reforme în sistemul universitar, nu putem constata ameliorări vizibile nici a situației pe piața muncii și nici a solidității financiare a instituțiilor de învățământ superior. Efectul de neutralizare, semnalat de Boudon, s-a autodeclanșat și în cazul nostru, absolvenții instituțiilor de învățământ superior nedorind să ocupe acele poziții pe care statul i le-a rezervat pe cale directivă.

Studiul de față reprezintă un efort de inventariere a principalelor consecințe ale deciziilor autorității publice centrale de regularizare a fluxurilor de studenți. În prima parte a studiului încercăm o evaluare generală a situației învățământului superior din țară, care, începând cu anii 90, a intrat într-o nouă fază de dezvoltare – învățământul de masă. În cea de-a doua parte am întreprins o analiză cost-beneficiu a Hotărârii 434 și a ulterioarelor Planuri de Înmatriculare, adoptate de guvern, documente care s-au dovedit cele mai aspre măsuri de blocare a intrării masive a tinerilor în sistemul universitar.

CAPITOLUL I.

EXPANSIUNEA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI SUPERIOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE ECONOMICE ȘI SOCIOLOGICE

1.1 Apariția învățămîntului superior de masă în Republica Moldova

Învățămîntul superior din Republica Moldova a cunoscut un proces de expansiune accelerată în perioada 1991-2005. Prin expansiunea sectorului învățămîntului superior înțelegem, (a) creșterea numărului de studenți atît la nivel național cît și la nivel regional, (b) creșterea ponderii studenților raportat la numărul total al populației și (c) proliferarea de noi specialități și cursuri. Datele statistice atestă evoluții impresionante. Numărul studenților a crescut în anii 1995-2005 de la 53.8 mii la 126.13 mii, rata anuală de creștere constituind circa 10%. În această perioadă numărul instituțiilor de învățămînt superior a crescut pînă la 18 institutii de stat și 17 instituții private (actualmente sînt 17 și, respectiv, 14), multe dintre care sînt regionale - Universitatea de Stat din Comrat, Uni-

versitatea de Stat din Taraclia, etc. Expansiunea educațională este evidențiată și de indicii demografici aflați în scădere, numărul populației din Republica Moldova fiind de 3383332 oameni, ea constituind 4,5 milioane de oameni în 1989. Astfel, dacă în 1989 un student revenea la 83 de locuitori în 2005 unui student îi revin 26 de locuitori. De asemenea, au fost introduse completări serioase în nomenclatorul specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățămînt superior, fapt care a diversificat într-o proporție considerabilă învățămîntul terțiar din Republica Moldova. Toate aceste date atestă că procesul de expansiune a învățămîntului superior din Republica Moldova a fost constant și pînă în 2005 a evoluat fără impedimente.

Trebuie să recunoaștem că evoluțiile din Republica Moldova nu reprezintă un caz singular ci, din contră, acest proces se înscrie în contextul general al dezvoltării sistemului universitar din întreaga lume. Încă în 1973 Martin Trow a vorbit despre tranziția statelor industri-

Tabelul 1. Instituții și studenți în învățămîntul superior¹

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
Numărul de instituții	47	47	45	40	35	35	31	31
instituții de stat	15	16	17	17	18	18	17	17
instituții nestatale	32	31	28	23	17	17	14	14
Numărul de studenți	79082	86414	95039	104029	114552	126132	127997	122939
în instituții de stat	59428	63541	71203	80892	93550	104426	106774	101779
din care cu taxă	28719	36505	47014	58032	69993	79846	80373	74775
în instituții nestatale	19654	22873	23836	23137	21002	21706	21223	21160
din care cu taxă	19620	22838	23131	22093	20256	21265	20074	20702

¹ Notă informativă, Activitatea instituțiilor de învățămînt superior, la începutul anului de studii 2007/08, <http://www.statistica.md/download.php?file=cHVibGJlL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yMzMwMTY4X21kX2FjdGl2X2luc3RfaW52LnBkZg%3D>

alizate de la învățământul superior de elită la cel de masă și ulterior la cel universal.² Această clasificare reprezintă o tentativă pertinentă de a explica consecințele asociate cu expansiunea învățământului terțiar în termeni de acces, funcții ale învățământului superior, curriculum, caracteristicile și hotarele instituționale, nivelul de guvernare. În cadrul sistemului de învățământ superior de elită, aproximativ 5% din “proporția absolvenților” sînt înmatriculați în instituțiile de învățământ superior. Aceste instituții sînt eminentemente “universități”, standardele academice fiind foarte înalte, cu un grad ridicat de omogenitate calitativă a studenților. Scopul de bază al universităților într-un asemenea sistem este de a instrui studenții prin dezvoltarea personalității lor, pregătindu-i astfel pentru ocuparea unor poziții de top în societate.

Odată cu apariția sistemului “de masă”, sînt înființate noi instituții cărora le sînt atribuite alte funcții în vederea instruirii unui grup mult mai extins de tineri (cel puțin 15%). Hotarele dintre instituții devin permeabile și volatile, accentul fiind pus pe “transmiterea de competențe”. Un alt aspect important ține de faptul că universitățile încep să piardă monopolul asupra învățământului superior iar în unele cazuri hotarele dintre ele și alte instituții (cu caracter vocațional sau profesional) devin aproape inexistente.

Învățământul superior “universal”, potrivit lui Trow, cuprinde 50% din numărul total de absolvenți. Funcția principală a instituțiilor de învățământ superior într-un asemenea sistem este de a pregăti cea mai mare parte a societății pentru “schimbarea tehnologică și socială rapidă” sau, în alți termeni, pentru “formarea continuă” (lifelong learning).

Referindu-ne la dinamica acestei tranziții sistemice în țările industrializate, putem conchide că ea a avut o evoluție inegală. În perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial, Statele Unite înrolau în învățământul superior 30% din populația din categoria de vîrstă vizată (18-21 de ani). În același timp, statele europene au preferat să mențină un sistem educațional de elită, cu un procent mai mic de 5% al populației frecventînd instituțiile postsecundare.

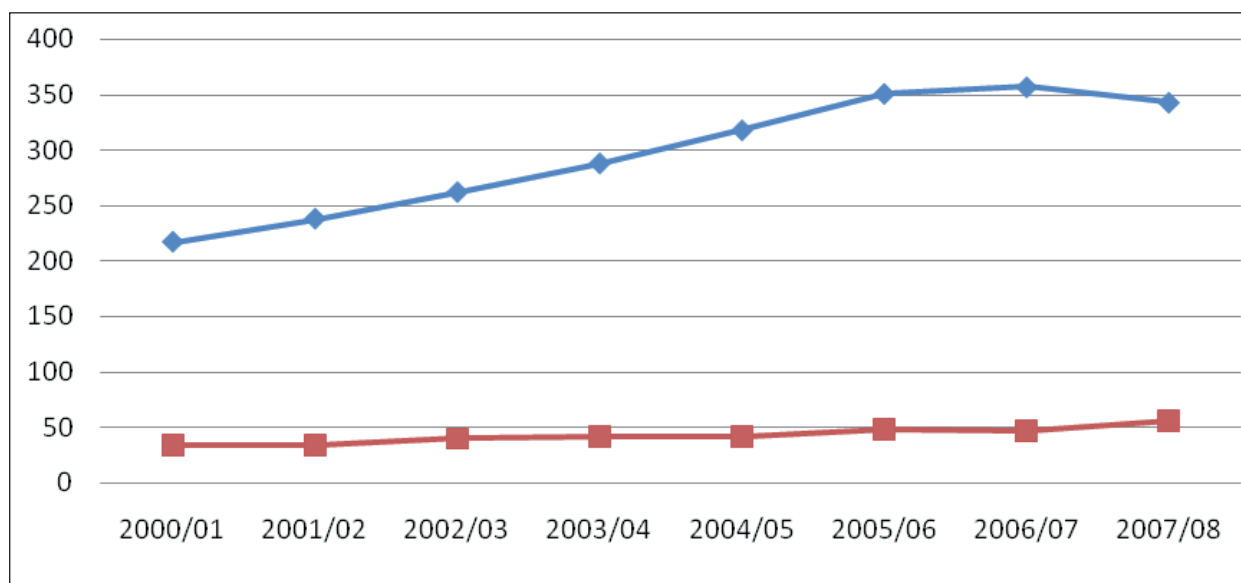
2 Trow, M. (1973). Problems in the transition from elite to mass higher education. Berkeley: Carnegie Commission on Higher Education.

Cu toate acestea, în perioada anilor 60, numărul tinerilor înmatriculați începe să crească în Europa, depășind 15% din totalul absolvenților - Suedia, de exemplu, înmatricula 24% în 1970, iar Franța - 17%. În aceeași perioadă, Statele Unite au mărit această proporție pînă la 50%, atîngînd standardele unui învățământ universal. La mijlocul anilor 90, multe dintre statele europene, inclusiv Franța, Germania și Marea Britanie înrolau aproximativ 50% din totalul tinerilor din categoria de vîrstă respectivă, iar proporția Statelor Unite a crescut pînă la trei sferturi din total. Ratele de creștere s-au stabilizat astăzi în Europa și America de Nord, însă, observăm că statele cu venituri medii și aflate în curs de dezvoltare au pășit pe aceeași cale, cunoscînd creșteri spectaculoase ale efectivelor de studenți.

Expansiunea din Lumea a Treia a fost și ea dramatică. Bazată pe universități mici și extrem de elitiste, învățământul superior s-a extins rapid și categoric în perioada postcolonială. În India rata înrolării a crescut de la aproximativ 100000 la momentul recăpătării independenței pînă la 6,5 milioane de tineri în anii 90 - deși rata de înrolare în India rămîne a fi de doar 7% din totalul tinerilor. În China numărul celor înmatriculați este același, deși el reprezintă doar 5% din totalul tinerilor. Cu toate acestea, China a lansat un program extrem de ambițios de expansiune educațională. Expansiunea are loc și în alte state non-Occidentale. Situația se prezintă a fi, totuși, complexă. În unele state precum țările din America Latină, Filipine, și altele, indicele înrolării a atins proporția de 30%. În majoritatea statelor cu venituri mici acest indice este cu mult mai jos. Cu toate acestea, creșterea continuă să fie rapidă în majoritatea statelor din Lumea a Treia, acompaniată cu solicitări din ce în ce mai presante asupra bugetelor și infrastructurii și cu o deteriorare a standardelor. Expansiunea din Lumea a Treia o depășește, însă, pe cea din statele industrializate, cel puțin în termeni procentuali. Cele mai înalte cote de creștere sînt înregistrate în statele recent industrializate, precum Coreea de Sud și Taiwan.³ În general putem spune că în 2000, numărul așanumiților studenți terțiară a atins cifra de aproximativ o sută de milioane de oameni, număr ce

3 Evan Schofer, John Meyer “The World-Wide Expansion of Higher Education in the Twentieth Century”, Stanford Institute of International Studies, Number 32, 2005

Tabelul 2. Dinamica raportului studenților și absolvenților ai instituțiilor de învățământ superior la 10000 de locuitori.

reprezintă în jur de 20% din totalul tinerilor apti de înrolare în instituțiile de învățământ superior (UNESCO 2004).⁴

Și în Republica Moldova constatăm un proces extrem de rapid de trecere la un învățământ superior de masă. În perioada sovietică procesul de expansiune al învățământului terțiar a fost puternic controlat de către sistemul centralizat sovietic. După o perioadă inițială de expansiune educațională, Partidul Comunist s-a confruntat cu o criză sistemică generată de contradicția dintre controlul exercitat de Partid asupra societății, pe de o parte, și creșterea unei noi clase de oameni cu studii superioare, pe de altă parte.⁵ Începând cu anii 70, Partidul Comunist a pledat în favoarea controlului de partid și a unui sistem paternalist, restricționând astfel drastic expansiunea educațională. Sistemul politic descentralizat, creat după destrămarea Uniunii Sovietice, a stimulat creșterea rapidă a indicelui de înrolare, el sporind anual cu aproximativ 10%. Astăzi putem spune că sistemul de învățământ superior din Republica Moldova a devenit din punct de vedere cantitativ, unul de masă. Pe parcursul ultimilor ani ponderea tinerilor cuprinși în învățământul superior în populația în vârstă de 18-25 ani în-

registrează o valoare de circa 23%.⁶ Această cifră situează Republica Moldova în zona învățământului de masă, fiind foarte departe de criteriile învățământului universal, statuat de M. Trow. La 10000 locuitori revin în medie 343 studenți și 56 absolvenți. În același timp, este de semnalat tendința de descreștere a numărului de studenți începând cu 2005, fapt ce poate fi pus pe seama politicilor de reglementare a fluxurilor de studenți, pe care autoritățile Republicii Moldova au început să le promoveze în vederea eliminării decalajelor existente pe piața muncii, percepute ca fiind generate de “comercializarea” sistemului de învățământ superior. În tabelul de mai jos oferim dinamica raportului studenților și absolvenților ai instituțiilor de învățământ superior la 10000 de locuitori.

1.2 Combaterea expansiunii universitare de către stat: motive economice și politice

Procesul de expansiune universitară din Republica Moldova poate fi definit în etapa sa inițială ca răspuns dat unor multiple provocări:

⁴ <http://education.stateuniversity.com/pages/2041/Higher-Education-in-Context.html#ixzz0FyvCqkP2&A>

⁵ Evan Schofer, John Meyer “The World-Wide Expansion of Higher Education in the Twentieth Century”, Stanford Institute of International Studies, Number 32, 2005

⁶ Notă informativă, Activitatea instituțiilor de învățământ superior, la începutul anului de studii 2007/08, <http://www.statistica.md/download.php?file=cHVibGjlL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yMzMwMTY4X21kX2FjdGl2X2luc3RfaW52LnBkZg%3D%3D>

Tabelul 3. Creșterea economică și efectivul de studenți din învățământul superior

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
PIB (mil. MDL)	19052	22556	27619	32032	37652	44754	53354
Număr de studenți la universități	86414	95039	104029	114552	126132	127997	122939

Date: Monitorul Economic: analize și prognoze trimestriale, Nr 15, 2009

democratizarea și raționalizarea societății, raportarea la modelele globale de învățământ și „re-descoperirea” fracționalizării etno-lingvistice din Moldova. De asemenea, această multiplicare exponențială a numărului de studenți și universități poate fi pusă pe seama faptului că țările cu rate scăzute de creștere educațională într-o perioadă de timp, tind să aibă rate mai mari decât media în alte perioade de timp, activînd astfel un fel de „mecanism de corecție”. Toate aceste subiecte au fost studiate detaliat în literatura de specialitate.⁷ Cu toate acestea, în consens cu teoriile dominante, dezvoltarea impetuoasă a sistemului universitar este de cele mai multe ori corelată cu dezvoltarea socio-economică. Fără a putea vorbi de un determinism strict dintre educație și economie, putem constata o relație circulară în care educația și economia se potențează reciproc. Acest lucru a fost îndeosebi vizibil în Europa în perioada anilor 50-60 ai secolului XX, moment în care s-a creat o atmosferă de euforie, educația fiind privită ca un factor ce contribuie la dezvoltarea economică iar creșterea productivității era legată de existența savanților și muncitorilor calificați.⁸

Teza corelării educației cu performanțele economice este intens vehiculată și în Republica Moldova. De exemplu, prezentînd planul de înmatriculare în instituțiile de învățământ superior, mediu de specialitate și secundar profesional pentru anul 2009, vicepremierul Victor Stepaniuc a subliniat că *“planul aprobat de Guvern are ca scop pregătirea unui număr suficient de specialiști calificați necesari pentru acoperirea necesităților economice de cadre calificate”*.⁹ În același timp, sînt vizibile și disocieri evidente între indicatorii macroeconomici și politicile guvernamentale adresate învățământului superior. Prăbușirea eco-

nomică din anii 90 ai secolului trecut n-a fost un impediment în calea creșterii universitare anuale, Din contră, acțiunile de temperare a efervescenței învățământului superior înfăptuite de guvernare la mijlocul anilor 2000 s-au produs pe fundalul unei creșteri economice continue. Drept dovadă poate servi indicatorul creșterii PIB-ului raportat la înmatricularea anuală a studenților la universități.

Din tabel observăm că în pofida unei creșteri economice continue măsurate în creșterea constantă a PIB-ului, în anul 2005 înregistrăm o ultimă sporire a numărului de studenți după care urmează o stabilizare și ulterior o descreștere a efectivelor de studenți din cadrul universităților. Diminuarea contingentului de studenți se datorează în cea mai mare măsură Hotărîrii de Guvern 434 adoptate în 2005 și aplicate în anii care au urmat, care prevedea introducerea cotelor de înmatriculare. Astfel politicile publice educaționale aplicate de guvern au fost implementate în condițiile în care creșterea economică era semnificativă și constantă.

Această disociere este contraintuitivă și necesită a fi explicată. După cum am arătat anterior, guvernele sînt tentate să intervină în domeniul educațional în momentele de criză, atunci cînd educația și, în special, învățământul superior devine excesiv de costisitor. În asemenea condiții, se acreditează, de obicei, ideea „crizei educaționale” (o stratagemă lingvistică care mușamalizează, de fapt, criza economică), iar statele încep să fie în căutarea unor scheme educaționale mai ieftine decît învățămîntul de masă, care ar produce o forță de muncă „flexibilă” cu scopul de a reduce costul de producție și de a supraviețui economic. În statele Lumii a Treia, eșecul politicilor economice conduce spre transformarea sistemului educațional în trei direcții: 1) tipul necesar de educație (academică sau de meserie); 2) modalitatea adecvată de predare; și 3) realizarea că educația

7 Evan Schofer, John W. Meyer, *The World-Wide Expansion of Higher Education*, Stanford Institute on International Studies, Number 32, January 20, 2005

8 Constantinos Therianos, *Education and Economy. Theoretical Perspectives*, era.tejpir.gr/era3/fpapers/c46.doc

9 Ministerul Educației, comunicat de presă “În 2009 circa 64% din numărul total al studenților vor fi finanțați de la buget” (www.moldova-suverana.md/arh.php?subaction=showfull&id=1240404656&)

Tabelul 4. Structura populației ocupate, mii oameni în raport cu numărul de absolvenți anual al universităților

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Populația ocupată în economie	1499	1505	1356	1316	1319	1301	1390	1320
Rata de ocupare	0.54	0.53	0.48	0.46	0.45	0.45	0.47	0.45
Rata de dependență economică	1.42	1.41	1.66	1.57	1.58	1.60	1.66	1.63
Număr de absolvenți ai universităților	34	34	40	42	42	48	47	56

Date: Monitorul Economic: analize și prognoze trimestriale, Nr 15, 2009

per se nu poate rezolva dificultățile economice, orientînd astfel atenția spre schimbări structurale în economie (lăsînd, într-un fel, învățămîntul superior în pace). În partea a doua a lucrării vom vedea că guvernul din Republica Moldova a optat doar pentru prima soluție.

O explicație plauzibilă pentru această disociere dintre expansiunea universitară și creșterea economică ar fi tot de natură economică. Am putea presupune că guvernul este nemulțumit de structura creșterii economice, fiind bine știut faptul că ea se datorează în special factorilor externi (remitențelor) și nu celor interni. Asupra acestui fapt s-au pronunțat de nenumărate ori experții economici și n-ar fi deloc neverosimil dacă agențiile guvernamentale ar fi dorit să modifice, prin redirecționarea fluxurilor de absolvenți, structura economiei Republicii Moldova – de la una de consum spre una de producție. O asemenea interpretare economică este, însă, foarte firav susținută de fapte empirice, întrucît factorii de decizie din Republica Moldova n-au motivat niciodată în asemenea mod intervențiile lor în sistemul universitar. Din contră, cu orice prilej ei exprimă satisfacție în legătura cu creșterea constantă a economiei.

O altă explicație ar fi tot de natură economică. Am putea presupune că Guvernul nu se uită la creșterea PIB-ului ci la situația pe piața forței de muncă și la structura populației ocupate, fiind insatisfăcut de asemenea indicatori precum rata de ocupare, rata de dependență economică și coeficientul tensiunii pe cîmpul de muncă. Această presupunere este mai în consonanță cu declarațiile Guvernului, întrucît diferiți factori de decizie fac cu regularitate trimitere la decalajul ce există

pe piața forței de muncă între oferta de locuri de lucru și cererea creată pe piață. Din tabelul de mai jos vedem că indicii susmenționați sînt în scădere, chiar dacă înregistrăm creșterea PIB-ului. Numărul de absolvenți este într-o creștere temporară, fapt datorat admițerilor anterioare și acest fapt corelează cu o înrăutățire a structurii populației ocupate.

Această explicație economică stă și ea foarte nesigur în picioare din două motive. În primul rînd, nu există un studiu al organelor de resort care să motiveze necesitatea reorientării fluxurilor de studenți dinspre anumite specialități spre altele, mai tehnice. În al doilea rînd, observăm că în ciuda faptului că în 2005, 2006, 2007 au fost reduse contingentele de studenți din universități, fapt ce ipotetic trebuia să direcționeze tinerii rămași în afara universităților spre colegii, școli profesionale și apoi pe piața de muncă, acest lucru nu s-a produs, indicatorii structurii populației ocupate înrăutățindu-se constant. Ameliorarea nu se poate produce nici în 2009 din cauza crizei economice.

În opinia noastră, intervenția statului în domeniul politicilor educaționale a avut mai puțin o motivație pur economică și mai mult una politico-instituționalistă. Teoriile instituționaliste evidențiază faptul că organizațiile naționale sînt înființate în mare măsură independent de circumstanțele locale - derivînd dintr-o ambianță socio-culturală mai largă care susține și chiar reclamă structura locală în jurul unor modele și semnificații *exogene, induse din exterior*. Din această cauză, intervenția guvernului din Republica Moldova reprezintă, mai curînd, o aliniere la practicile

din regiune, în special, din Rusia, trădînd un izomorfism socio-politic.

Menționăm, în acest context, că, începînd cu 2004, în Rusia, guvernul a început să întreprindă acțiuni de reducere a autonomiei universitare și de subrezire a autonomiei financiare a universităților. În acel an a fost lansată faimoasa adresare a fostului președinte Putin care se întreba cui folosește „înmulțirea numărului de studenți din țară”.¹⁰ Tot în 2004 au fost adoptate o serie de legi care au avut un impact nefast asupra situației economice a universităților, punîndu-le sub controlul statului și fiind sever criticate de Consiliul Rectorilor din Rusia. Comentînd aceste legi, deputatul Alexandr Șișlov spunea că „*analizînd diferite proiecte de legi, adoptate în ultimul timp de putere, putem concluziona că statul nostru nu are nevoie de oameni instruiți, capabili singuri să gîndească. Cu antipozii lor e mai ușor de manipulat, dar cu ei nu poți construi o economie competitivă*”.¹¹

Prin urmare, constatăm că eforturile întreprinse de guvernul Republicii Moldova, începînd cu 2005, nu au doar o motivație economică ci și un substrat politic, fiind continuarea unor politici de restrîngere a autonomiei universitare promovate de guvernele din regiunea estică și, în special, din Rusia. Neconcordanța dintre ciclul economic ascendent, observabil pe parcursul anilor 2000, și amestecul statului care a intervenit în sistemul universitar în momentul în care exista o creștere economică semnificativă, pe de o parte, și irelevanța politicilor de reglare a fluxurilor de studenți asupra structurii forței de muncă (pe care, deocamdată, o constatăm), ne determină să credem că deciziile de introducere a cotelor de înmatriculare au avut semnificații politice.

Analiza detaliată a motivațiilor politice ale statului în vederea reglării fluxurilor de studenți depășește, totuși, cadrul acestui studiu. În continuare vom dezbate problema economică a inadecvării dintre cererea de competențe ce vine din partea pieței și a statului și ofertei universitare sub forma absolvenților ce intră pe piața de muncă. Această chestiune s-a dovedit crucială pentru adoptarea Hotărîrii de Guvern 434 din 2005 cu

¹⁰ Правительство борется с «переизбытком» студентов в стране», Новая газета, 15 июля, 2004

¹¹ Марина Лемуткина «Государство наступает на горло образованию», Газета.Ру, 15 июля, 2004

privire la introducerea cotelor de înmatriculare, fapt ce a generat un recul în dezvoltarea sistemului universitar din Republica Moldova.

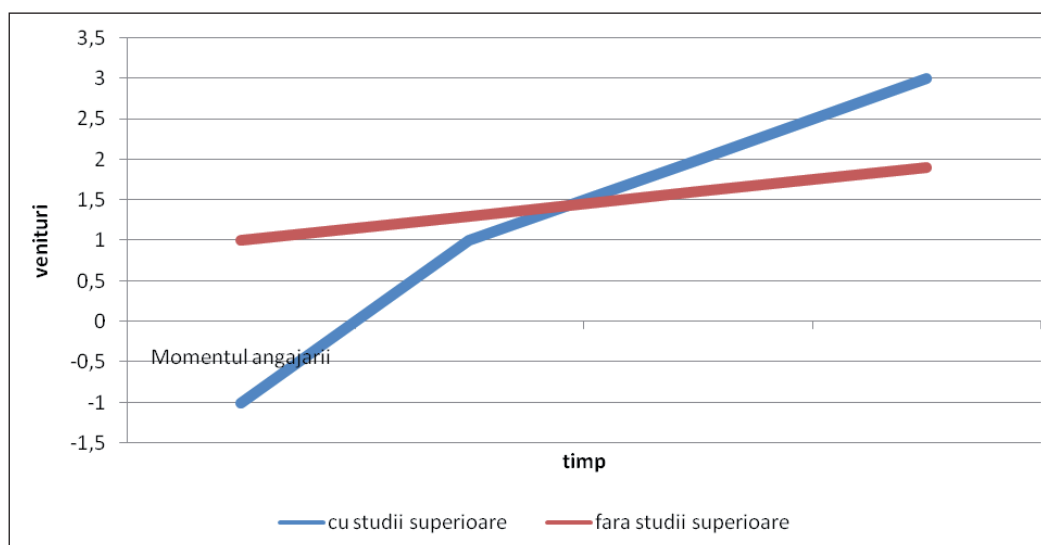
1.3 Educația și piața muncii

Abordarea economică a problemei expansiunii educaționale din Republica Moldova se impune într-un mod categoric, grație motivației dirijiste a Guvernului, care a lansat în 2005 o campanie de armonizare a pieței muncii cu finalitățile procesului de educație din sistemul de învățămînt superior. După cum vom vedea în partea a doua a lucrării, această decizie a condus la o reducere dramatică a efectivului de studenți înrolat în instituțiile de învățămînt superior și la o fragilizare a situației financiare a majorității universităților din țară. Această motivație intervenționistă, cu un pronunțat substrat etatist, a fost formulată de Viorelia Moldovan-Batrînac, viceministru al Educației, Tineretului și Sportului: „*Autor al hotărîrii (Hotărîrea 434, n. a.) este Ministerul Economiei, care a elaborat-o reieșînd din necesarul pieței muncii. Eu cred că Ministerul de resort urmează să asigure un anumit echilibru, să stimuleze candidații la admitere să opteze pentru anumite specialități de care are nevoie piața muncii... Recunosc că există anumite decalaje de ordin structural pe specialități, întrucît a fost redus planul la astfel de specialități la care se înregistrează un exces de forță de muncă, cum ar fi specialitățile economice, juridice, limbi moderne, relații internaționale... Desigur, există în Hotărîre o anumită doză de relativitate, dacă facem referință la alte act normative, privind reglementarea antreprenoriatului, (cu toate că instituțiile de învățămînt nu exercită o activitate comercială),... dar totuși statul este în drept să intervină pentru a evita somajul, alte probleme care, deductiv, apar din această libertate.*”¹²

Tentativa statului de a regla fluxurile de studenți în vederea racordării lor la cerințele pieței decurge dintr-o mai veche dezbatere ce se poartă în mediul economic - *expansiune educațională ca o necesitate economică versus expansiune educațională ca pericol inflaționist*. Primul punct de vedere este susținut de abordarea neoclastică a economiei și se originează în una dintre varian-

¹² www.almamater.md

Tabelul 5. Profilul veniturilor potrivit Teoriei Capitalului Uman

tele ei - teoria capitalului uman, propusă pentru prima dată de Becker în 1964.¹³ Spre deosebire de clasicii economiei, adepții acestei concepții consideră capitalul ca fiind aplicabil oamenilor, constituind un stoc de resurse care le permite indivizilor să obțină venituri. Anterior neoclasicii, educația era considerată drept un simplu mecanism de asigurare a unui grad mai mare de justiție și egalitate în societate, prin incorporarea valorilor sociale și general umane. Teoria capitalului uman proiectează o viziune mai “productivistă” asupra relației dintre economie și educație, considerând capitalul uman drept orice mobilizare voluntară de resurse limitate cu scopul de a mări capacitatea individuală de producție. Economisții din acest curent tratează procesul de educație ca o opțiune de investiție; ceea ce înseamnă că individul alege să investească în educație pentru a-și spori capacitățile personale și, implicit, propria productivitate. Acest fapt se traduce în mod inevitabil într-o creștere de salariu (în lumea neoclastică, retribuția factorilor este determinată de rata utilității marginale sau de productivitate). De aici, derivă o corelație cauzală dintre educație, productivitate și salarii. Astfel, cheltuielile pentru educație nu sînt doar cheltuieli de consum ci reprezintă o investiție, iar stocul de cunoștințe poate fi considerat drept capital. Prin intermediul acestor investiții, indivizii sînt în stare să-și

modifice în viitor veniturile, în sensul creșterii lor, doar după ce vor cheltui o sumă de bani în prezent pentru propria formare.

Teoria capitalului uman a fost extrem de populară în perioada anilor 60 ai secolului XX, atunci cînd educația a fost prezentată drept una dintre cheile dezvoltării economice și reducerii inegalităților sociale. Această teorie a avut o influență considerabilă asupra guvernelor statelor lumii care și-au planificat politicile economice naționale în funcție de investițiile pe care urmau să le facă în domeniul educațional, investiții mereu în creștere. Astfel, expansiunea educațională s-a profilat drept o necesitate economică ce servea unor scopuri macro și microeconomice: pe de o parte educația era o cale sigură de modernizare a țării, iar pe de altă parte, ea se dovedea o investiție profitabilă în măsură să ridice nivelul de viață a celor care recurgeau la ea.

Dar tocmai această “obsesie educațională” din anii 60, acompaniată cu prelevări publice masive în învățămîntul superior, a început să fie din ce în ce mai criticată în anii 70-80, atunci cînd creșterile economice s-au redus iar bugetele statelor lumii au devenit tot mai dezechilibrate. Guvernele au devenit mai ostile față de ideea finanțării educației, întrucît din perspectiva relației dintre cost și beneficiu, educația nu se dovedea deloc eficientă. Ministerele de resort au început să se îndoiască de capacitatea învățămîntului superior de a genera schimbări structurale într-un

¹³ Gary S. Becker (1964,). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. Chicago, University of Chicago Press.

context în care inflația și șomajul au început să crească în paralel. Aceste critici au vizat, în principal, două aspecte: în primul rând, nu au fost colectate probe suficiente pentru a demonstra că educația contribuie în mod decisiv la creșterea economică cu excepția alfabetizării, astfel încât relația dintre educație și creștere nu era una cauzală ci, mai curînd, circulară și, în al doilea rând, perioadele de creștere ale ratelor șomajului scoteau la iveală existența șomerilor cu studii superioare sau a absolvenților angajați în domenii paralele competențelor certificate de diplome, ceea ce demonstra că valoarea nominală a actelor universitare era mult mai mică decît valoarea lor de pe piață, fenomen care a primit denumirea de “hiperinflație educațională” sau “devalorizare a diplomelor”. Reacția aparent firească a guvernelor față de aceste probleme economice a constat într-un efort de “deşcolarizare” (deschooling”), care a presupus reorientarea fluxurilor de studenți dinspre învățămîntul superior spre cel obligatoriu, crearea unei forțe de muncă flexibile, adecvată pieței de muncă, prin introducerea unor scheme de training profesional și prin consolidarea învățămîntului vocațional.

Cu toate acestea, experiența statelor occidentale demonstrează că aceste eforturi de intervenție dirijistă a statelor în vederea micșorării decalajelor dintre cererea de competențe și oferta universitară nu și-au atins ținta și n-au fost în stare să rezolve problema șomajului. Nici cursurile speciale de reciclare și nici învățămîntul profesional n-au putut da de lucru milioanele de șomeri, fapt ce a demonstrat că intenția de adecvare a pieței de muncă cu fluxurile de studenți s-a dovedit o simplă iluzie.¹⁴ Spre finalul acestor eforturi de echilibrare a cerințelor pieței și a voluntarismului mediului academic s-a constatat că rezolvarea problemei șomajului poate fi găsită doar prin crearea de noi locuri de muncă. Trainingurile și învățămîntul profesional nu pot crea locuri de muncă. Ele pot doar pregăti tineri pentru obținerea unor meserii, dar dacă nu există meserii disponibile, șomajul nu poate fi combătut. În același timp, Belley subliniază că a-i pregăti astăzi pe tineri pentru un lucru anume este extrem de dificil deoarece nimeni nu poate garanta că aceș-

14 Finn D. (1984) Leaving School and Growing Up: Work Experience in the Juvenile Market. In Bates I., Clarke J., et al. *Schooling for the Dole? The New Vocationalism* (pp. 17-63). London and Basingstoke: The MacMillan Press

ți oameni vor fi angajați corespunzător, și, mai mult, nimeni nu poate fi sigur că rigorile tehnologice ale meseriei alese nu se vor schimba de la o zi la alta, astfel obligîndu-i pe acești oameni să meargă din nou la cursuri pentru a deveni din nou angajabili. Din această cauză, susținătorii teoriei capitalului uman insistă asupra imposibilității planificării umane în domeniul educațional, deoarece economia modernă se schimbă de o manieră imprevizibilă.¹⁵

Politicile educaționale promovate de guvernul Republicii Moldova se înscriu în același context al eforturilor de reglementare a fluxurilor de studenți printr-o intervenție planificatoare, motivată de necesitatea pregătirii unui număr suficient de specialiști calificați necesari pentru acoperirea trebuințelor economice de cadre calificate. Principalele acțiuni întreprinse de autorități în vederea realizării acestui obiectiv țin de modificarea voluntară a ofertei de cadre pentru economia națională, neglijîndu-se aspectele ce țin de cererea reală de pe piață. Cu alte cuvinte, guvernul reduce efectivele de studenți din contul unor specialități considerate a fi fără perspectivă (economie, drept, studii cu frecvență redusă), dar se preocupă mai puțin de crearea locurilor de muncă, încrezîndu-se în vechiul principiu economic al lui Say potrivit căruia “oferta crează în mod automat cererea”. Ori, în condițiile economiei moderne, acest principiu este de multe ori contrazis de practică.

Principalele acțiuni întreprinse de guvern în vederea reglementării decalajului dintre cererea și oferta pe piața de muncă, vizînd, cu precădere, optimizarea fluxurilor de studenți, sînt următoarele:

- 1) **Adoptarea Hotărîrii 434 “Cu privire la planurile unice de înmatriculare în anul 2006 a studenților și elevilor în instituțiile de învățămînt superior (ciclul I), mediu de specialitate și secundar profesional”.** Hotărîrea stabilește numărul studenților cu finanțare bugetară la instituțiile superioare publice de învățămînt, precum și cote de înmatriculare pentru toate universitățile, atît de stat

15 Bailey C. (1989) The challenge of economic utility. In Cosin B., Flude M., Hales M. *School Work and Equality*. (pp. 206-222). Buckingham: Open University Press.

cît și private. Cotele sînt stabilite pentru fiecare specialitate și universitate în parte. Această decizie a fost catalogată de unele partide și organizații neguvernamentale drept discriminatorie și abuzivă pentru că vizează nu doar universitățile de stat ci și cele private. Hotărîrea duce la diminuarea treptată a contingentelor de studenți: conform prognozei MET, în anii 2010-2014 se propune reducerea anuală cu 5 la sută a înmatricularii la studii în învățămîntul superior la ciclul I. Astfel, către anul 2014 înmatricularea la ciclul I va constitui 15660 de persoane față de 19030 de persoane preconizată pentru anul 2010, reducîndu-se cu 17,7 la sută.¹⁶

- 2) **Reorientarea spre învățămîntul mediu de specialitate a tinerilor.** Astfel, în 2008 în învățămîntul mediu de specialitate au fost înmatriculați 11445 de persoane, inclusiv, 6285 de persoane la locurile cu finanțare bugetară și 5160 de persoane în bază de contract. Numărul de locuri pentru învățămîntul mediu de specialitate a fost majorat cu 1310 locuri comparativ cu anul 2007. Totodată, conform prognozei, în anii 2010-2014 se propune reducerea anuală cu 5 la sută a înmatriculării la studii în învățămîntul superior la ciclul I, iar numărul elevilor înmatriculați în învățămîntul mediu de specialitate se va majora pînă la 14300 de persoane către anul 2014 față de 12025 persoane prognozate pentru anul 2010 sau cu circa 19 la sută. În contextul “profesionalizării învățămîntului vice- premierul Victor Stepaniuc a declarat: *„Acum cîtiva ani, în R. Moldova din fiecare 10 de studenți 6 învățau în instituții de învățămînt superior și doar 4 în învățămîntul mediu de specialitate și profesional. Am avut o perioadă mai mare această piramidă răsturnată, însă în prezent se prefigurează o altă situație. În învățămîntul mediu de specialitate și profesional ajung mai multe*

persoane și această tendință va fi păstrată și în următorii ani”.¹⁷ Această politică comportă anumite similitudini cu procesul de “deşcolarizare” inițiat în unele state occidentale.

- 3) **Politici discriminatorii de desfășurare a admiterii, prin divizarea absolvenților instituțiilor de învățămînt după criteriul teritorial (sat/oras), după tipul instituției absolvite (scoală medie de cultură generală, colegiu, liceu etc.) sau după originea socială.** De exemplu, Ministerul de resort stabilește cota de admitere de 20 la sută din numărul total de locuri pentru deținătorii atestatului de studii medii, de 70 la sută pentru deținătorii diplomelor de bacalaureat și de 10 la sută pentru deținătorii diplomelor de studii medii de specialitate. De asemenea, pentru deținătorii atestatului de studii medii de cultură generală 90 la sută din numărul total de locuri sînt rezervate candidaților din localitățile rurale, centrele raionale și orașele mici; iar pentru deținătorii diplomelor de bacalaureat 70 la sută din numărul total de locuri sunt rezervate candidaților din localitățile rurale, centrele raionale și orașele mici.
- 4) **Mărirea numărului de locuri finanțate din buget și tendința de creștere a taxelor de studii.** Numărul de locuri finanțate de stat este în continuă creștere iar numărul locurilor obținute contra taxei de școlarizare - în descreștere. Astfel, din numărul total de candidați la studii superioare în 2009, 39% sau aproape 8 mii de studenți vor fi înmatriculați la locurile bugetare, și 61% sau peste 12 mii de studenți pe bază de contract. În același timp, există posibilitatea ca taxele de studii în instituțiile de învățămînt superior să crească, datorită reducerii numărului de studenți ce învață contra taxă, fapt ce poate determina instituțiile de învățămînt superior să caute surse suplimentare de finanțare din majorarea plății pentru

16 Notă informativă, Activitatea instituțiilor de învățămînt superior, la începutul anului de studii 2007/08, <http://www.statistica.md/download.php?file=CHVibGjL3B1YmXpY2F0aW9ucy8yMzMwMTY4X21kX2FjdG12X2luc3RfaW52LnBkZg%3D%3D>

17 Stepaniuc V., Mai puțini studenți vor fi înmatriculați în acest an, 22 aprilie 2009, Info-Prim Neo

studii. Această tendință de a diminua numărul studenților ce învață contra taxelor de școlarizare, atestă dorința autorităților de impunere a controlului asupra sistemului de învățământ superior.

În continuare vom aborda problemele pe care a încercat să le rezolve statul prin intervenția sa în sistemul învățământului superior. Vom argumenta că toate aceste probleme sînt proprii și altor state ale lumii, fiind caracteristici ale sistemului învățământului de masă.

1.4 Problemele (dilemele) expansiunii educaționale în Republica Moldova

Adoptarea la 25 aprilie 2006 de către Guvern a Hotărîrii 434 “Cu privire la planurile unice de înmatriculare în anul 2006 a studenților și elevilor în instituțiile de învățământ superior (ciclul I), mediu de specialitate și secundar profesional” a fost cea mai drastică reacție pe care factorii de răspundere au avut-o împotriva procesului de expansiune educațională. Această decizie care a limitat numărul de studenți pe care atît universitățile de stat cît și cele private aveau dreptul să le înscrie la studii, și care a fost reluată an de an în continuare, a reflectat fără putință de tăgadă nemulțumirea crescîndă a elitei politice dar și a unei părți a funcționarilor publici față de creșterea necontrolată a numărului de studenți înscriși la instituțiile de învățământ superior. Criticile aduse acestui proces pot fi extrase din două luări de cuvînt ale președintelui țării, Vladimir Voronin. Apreciind activitatea Ministerului Educației (ME) pe parcursul anului 2003, în cadrul ședinței Colegiului acestui minister, din 29 ianuarie 2004, Președintele Vladimir Voronin a sugerat: *“cele mai multe instituții de învățământ superior din Republica Moldova sînt preocupate de pregătirea juriștilor și economiștilor, în condițiile în care țara are nevoie acută de meșteri și tractoriști”*.¹⁸

Mai tîrziu, pe 23 septembrie 2008 Vladi-

18 www.e-democracy.md, Guvernare și democrație în Moldova, An. II, nr. 24, 11 februarie 2004

mir Voronin, Președintele Republicii Moldova, a declarat în cadrul Conferinței Internaționale „Politici în domeniul științei și educației”: *“În cazul învățămîntului de stat, vedem că el a dus la crearea în țară a unui sistem absolut irațional. În goana după contracte, universitățile dubleză specializările care se bucură de popularitate. Ca urmare statul lansează pe piață mii de oameni, a caror specializare nu corespunde solicitărilor pieței muncii și necesităților sociale. Corpul didactic de-gradează, nivelul standardelor educaționale scade neconținut. Se majorează și cheltuielile statului, dar eficiența și volumul lor, calculate pe student, se prezintă ca fiind deosebit de modeste. Cu alte cuvinte, are loc devalorizarea învățămîntului superior, diploma de studii nu îi spune eventualului angajator nimic despre calitățile profesionale ale absolventului unei universități.”*¹⁹

Aceste declarații sînt ecoul unor abordări mai vechi care reprezintă o reacție extrem de virulentă față de transformarea învățămîntului superior într-un sistem de masă, aflat la chemul universităților și neîngrădit de către autoritățile publice. Rezumînd am putea conchide că ostilitatea față de expansiunea sectorului terțiar în educație se exprimă prin dorința de revanșă a logicii serviciului public în detrimentul logicii pieții, a statutului împotriva universităților, a controlului public în defavoarea autonomiei universitare și a liberei inițiative. Nefiind neapărat o reflecție a unor deprinderi moștenite din vechiul sistem hiprcentralizat sovietic, asemenea abordări părtinitoare fac trimiteri la criticile lui Mandeville a școlilor de caritate din secolul 18, la predicția lui Schumpeter asupra insatisfacției crescînde a absolvenților “subangajați”, dar și la frecventele reproșuri aduse astăzi curentului expansionist din învățămîntul superior, inspirate de teza “mai mult înseamnă mai rău” sau de către dezbaterile asupra “supraeducării” (over-education). Atît abordările socialiste cît și criticile din interiorul societăților capitaliste împărtășesc aceeași suspiciune față de pertinența expansiunii educaționale.

Rezumînd toate aceste critici, putem conchide că pot fi depistate, în opinia factorilor de decizie din Republica Moldova, cîteva probleme majore ale învățămîntului superior hi-

19 Moldova Suverană din 23 septembrie 2008

perțofiat. Le vom analiza pe scurt pentru a prezenta argumentele ce susțin aceste poziții conservatoare. Aceste atitudini sînt conservatoare, pentru că îndeamnă, fără a o spune explicit, să revenim la o formă de învățămînt superior elitist.

1) Comercializarea universităților (problema inflației competitive).

Fenomenul comercializării universităților poate fi atestat în discursul public moldovenesc de la începutul secolului XXI. Iată ce scria în 2005 prorectorul ULIM-ului Ana Guțu: *“Totodată, ținînd cont de situația creată în republică (existența a unui număr, totuși, exagerat de universități private, care deseori încalcă flagrant cadrul legal al învățămîntului superior), delegarea universităților a unei autonomii în tradiția vest-europeană ar duce la consecințe grave ce ar putea afecta nu doar asigurarea calității pregătirii specialiștilor, ci ar avea un impact nefast asupra întregii societăți...”* Cauza discreditării acestor universități este - „comercializarea”: *„Comercializarea” universităților este un pericol enorm pentru societate. Cred că nu voi greși, dacă voi constata fără să comentez că în Republica Moldova, din păcate, o anumită perioadă de timp, ba chiar și în prezent, fenomenul comercializării studiilor universitare, fiind tolerat de cadrul legal în domeniu, a afectat nefast situația pe piața națională a muncii. După cum am menționat mai sus, impactul evenimentelor din învățămîntul superior are repercusiuni asupra întregii societăți, și, prin urmare, consecințele comercializării în învățămîntul superior din RM se fac deja resimțite în societatea noastră.”*²⁰

Este un argument invocat, de cele mai multe ori, pentru a masca competiția dintre diverse instituții de învățămînt superior. Fiecare instituție încearcă să spună despre ea că este preocupată doar de calitatea studiilor, aruncînd păcatul “comercializării excesive” (ce înseamnă în limbaj tradițional, “dorința de obți-

nere de beneficii materiale”, pe umerii concurenților, de cele mai multe ori privați). Acest argument este rareori întîlnit în dezbaterile cu privire la expansiunea educațională în statele occidentale. În statele europene, expansiunea educațională este privită deseori ca prezentînd un pericol inflaționist corelat cu setea de profit al instituțiilor de învățămînt superior. Goana după studenți se transformă într-un proces cumulativ și contagios care stimulează așa-numitul “proces de inflație competitivă”, ce produce în serie absolvenți, cu mult peste numărul solicitat inițial de structurile societății. Cu toate acestea, resortul inițial al buclei inflaționiste nu este dat de instinctele economice hipertrofiate ale universităților ci de ideea că educația devine importantă (ori este percepută ca fiind importantă) în atingerea unui statut social mai ridicat, determinîndu-i pe tineri să concureze din ce în ce mai mult pentru succesul în educație. În termeni economici, originea inflației educaționale nu sînt date de oferta universitară ci de cererea de educație. Cu alte cuvinte, prestigiul diplomei universitare are drept efect secundar demonetizarea actului de instruire și transformarea lui într-o simplă afacere.

2) Decalajul dintre cererea și oferta de muncă.

Cel mai frecvent argument împotriva expansiunii educaționale. Este folosit cu precădere de către Ministerul Educației pentru a justifica decizia de introducere a cotelor de înmatriculare, dar se strecoară și în studiile efectuate de analiști independenți. De exemplu, într-o cercetare, realizată de Iurie Goțișan, cu privire la situația tinerilor pe piața muncii, este menționat următoarele: *“... sistemul educațional superior oferă specialități ce reflectă cererea curentă pentru facultăți „de prestigiu”: 22% din absolvenții sînt de la facultățile de drept, 21% de la cele economice, 12% de la filologie și limbi străine. Dar aceasta re-*

²⁰ Ana Guțu, “Guvernarea în învățămîntul superior”, prezentare în cadrul seminarului internațional SOROS, HESP UCCM, ASE București, 4 noiembrie 2005

partiție nu corespunde cererii existente pe piața forței de muncă, unde se caută tot mai mulți ingineri-mecanici, programatori și constructori. Majoritatea tinerilor juriști, economiști și traducători fie că vor fi nevoiți să accepte oferte care nu corespund specializării lor, fie să ia calea străinătății. Puține la număr sînt acele țări care, asemeni Moldovei, își permit luxul de a pregăti șomeri și emigranți cu studii superioare.”²¹ Acest argument este destul de frecvent și în discuțiile din Occident. În general, problema este admisă ca fiind reală, vorbindu-se despre apariția așa-numiților absolvenți subangajați (sub-employed graduates) și a “forței de muncă supraeducate” (overeducated workforce), dar se neagă necesitatea unei planificări din partea autorităților publice. Fără a insista pentru moment asupra soluțiilor oferite, vom cita în acest context opinia reputatului sociolog francez Raymond Boudon care refuză planificarea exercitată de către stat: “Am văzut că eșecul reglării fluxurilor (de studenți n.a.) este în mare parte responsabil de proasta adecvare între oferta universitară și cererea socio-economică de competențe. Aceasta nu înseamnă că o planificare de producție de competențe ar fi de dorit. O asemenea planificare este, dimpotrivă, practic imposibilă, mai ales dacă avem în vedere dificultatea previziunilor pe termen lung. Între altele, ea este constrîngătoare, atît din punct de vedere colectiv cît și din punct de vedere individual.”²²

3) Devalorizarea diplomelor. Termenul de “devalorizare a diplomelor” atrage atenția asupra fenomenului de rupe-re a legăturii, existente anterior, dintre calificarea universitară și recunoașterea socială a acestui grad. Fenomenul dat, nu a afectat doar sistemul de învățămînt superior din Republica Moldova ci este caracteristic întregii lumi, fiind un efect de agregare al procesului de expansiu-

ne educațională. De obicei, în Europa, atenția publică este orientată, în special, spre consecințele negative ale acestor efecte de agregare, numite și efecte perverse. De exemplu, Președintele României Traian Băsescu a declarat în aprilie 2008 că “toate universitățile fac doctori de parcă ar fi tiparnițe iar instituțiile din învățămîntul superior sînt fabrici de diplome”.²³ La fel cum inflația monetară depreciază moneda, tot așa inflația universitară devalorizează diplomele și îi declasează pe titulari, democratizarea sistemului fiind numai aparentă, relevă socioloaga Marie Durut-Bellat, autoarea cărții *L'inflation scolaire*, apărută în editura Seuil.²⁴ Cu toate acestea, criticile aduse se dovedesc parțiale, fiind refractare față de consecințele pozitive ale acestui tip de efect de agregare. Cererea sporită pentru serviciile educaționale conduce și la efecte benefice pentru societate: o populație mai cultivată, o forță de muncă mai calificată.

4) Suprateoretizarea studiilor și absența abilităților practice la absolvenții universităților (problema “profesionalizării” învățămîntului). E o problemă extrem de discutată atît în Republica Moldova cît și în Europa. În același timp, ea poate fi relaționată cu fenomenul expansiunii universitare, întrucît creșterile spectaculoase ale efectivelor de studenți pot fi considerate drept un motiv al diminuării calității predării. În studiul deja citat, Iurie Gotișan afirmă tranșant: “În primul rînd, calitatea cunoștințelor și deprinderilor nu corespunde criteriilor înaintate de angajatori. Absolvenții sînt bine, uneori foarte bine pregătiți teoretic, dar lipsiți de orice pregătire practică, adică ruși de la realitatea cotidiană.”²⁵ Aceași situație se regăsește și în Franța unde profesiile tehnice sînt subestimate în mod constant. De

21 Gotișan Iurie “Tendențe și pronosticuri referitoare la piața muncii din Republica Moldova”, 2006, www.ipp.md

22 Raymond Boudon “Efecte perverse și ordine socială” Eurosong Book 1999

23 www.realitatea.net, Traian Băsescu “Universitățile s-au transformat în fabrici de diplome”, 19 aprilie 2008

24 Dragomirescu Dinu, Somajul tinerilor în centrul viitoarei campanii electorale” Revista 22, 2006

25 Gotișan Iurie “Tendențe și pronosticuri referitoare la piața muncii din Republica Moldova”, 2006, www.ipp.md

exemplu, Jean-Paul Nodier, președintele Symop, un sindicat de întreprinderi tehnologice, deplînge starea de lucruri creată: *“Pentru meseriile tehnice, care necesită adesea un an sau doi de adaptare, adevărata problemă nu este contractul de muncă, ci lipsa candidaților, în vreme ce tot mai mulți ingineri vor iesi la pensie în anii următori. Vina este a unui sistem educativ care nu pune suficient în valoare meseriile tehnice”*²⁶ Admițînd existența unei asemenea probleme, analiștii sînt tentați s-o considere drept o consecință indezirabilă a unui sistem care-și propune alte obiective, mai importante. Sistemul educațional terțiar, prin expansiunea sa, a reușit crearea de roluri noi în societățile contemporane, roluri care se fundamentează pe cunoștințele academice (managementul, relațiile internaționale, problemele populației și de gen, etc). Aceste roluri sînt construite instituțional și nu depind de vreo conexiune dintre instruire și muncă. În cazul în care s-ar produce o repartiție a locurilor de muncă pe baza competențelor, iar cunoștințele ar fi puse în strînsă legătură cu criteriul performanțelor, atunci autoritatea învățămîntului superior s-ar năruți iremediabil. Cu alte cuvinte, decuplarea competențelor concrete și a capacităților individuale de sistemul educațional, furnizor de o certificare abstractă, menține intactă autoritatea colectivă a universităților.²⁷ De altfel, în Franța, chiar dacă profesionalizarea continuă a fi o mare problemă, oricum sistemul încurajează înscrierea la universități, întrucît, deși posesorii de diplome de bacalaureat sau chiar universitare au și ei dificultăți din ce în ce mai mari în a găsi un loc de muncă, riscul de șomaj pentru un tînăr fără calificare este de trei ori mai ridicat decît pentru un tînăr de aceeași vîrstă cu o diplomă în buzunar. Pe lîngă această constrîngere structurală a sistemului educațional care favorizează

26 Les Echos, 29 martie 2006

27 Abbott, Andrew. “Linked Ecologies: States and Universities as Environments for Professions.” *Sociological Theory* 23:3. 2005

ză abordările teoretice în detrimentul celor practice, a mai fost adus un argument al incongruenței dintre cererea și oferta de competențe, formulat explicit de Raymond Boudon: *“În sfîrșit, cererea și oferta de competențe sînt întotdeauna într-o oarecare măsură non congruente, măcar datorită faptului că nu se cunoaște vreun sistem școlar care să nu aibă într-o mare măsură un caracter neprofesional. Aceasta rezultă din faptul că orice proces educațional implică însușirea cunoștințelor teoretice și practice generale a căror legătură cu sarcinile profesionale nu poate fi decît indirectă și multivocă. Doctrina “profesionalizării”, care are tendința să se propage cu ușurință în perioadele de criză a sistemului educațional mi se pare deci în general lipsită de fundament.”*²⁸

5) Imitarea reformelor Procesului de la Bologna (Problema confruntării dintre „Pays Politique” și „Pays Reel” în implementarea Procesului de la Bologna). În Republica Moldova s-a așternut o tăcere asupra acestui subiect, fapt sesizabil și în statele din Uniunea Europeană. Factorii de răspundere din domeniul educației, dar și rectorii, decanii, șefii de catedră preferă rapoarte triumfaliste ce conțin doar progrese în atingerea standardelor Procesului de la Bologna, proces, care prin unele principii enunțate - mobilitatea studenților și profesorilor, autonomia universitară, participarea studenților în managementul învățămîntului superior - stimulează expansiunea educațională. Un raport de monitorizare efectuat în Italia între 2003-2006, care a evaluat rezultatele reformelor realizate în spiritul Procesului de la Bologna, confirmă faptul că guvernul și factorii de răspundere au o tentație spre o evaluare optimistă a rezultatelor (în special, la conferințe internaționale). Analizele serioase la nivel instituțional oferă o cu totul altă perspectivă față de această prezentare autogratificatoare în stilul “tout va bien madame la ma-

28 Raymond Boudon “Efecte perverse și ordine socială” Eurosong Book 1999

quisite”. Există discrepanțe serioase între nivelul „Pays Politique” - a autorităților publice la nivel național și supranațional și nivelul „Pays Reel” - a instituțiilor și disciplinelor științifice. Mediul academic este, în special, reticent față de conținutul planurilor de studii și a noilor metode de predare, chiar dacă, la nivel formal, susține aceste reforme. Aceste rezultate pot fi interpretate ca fiind efectul lipsei de implicare a cadrelor didactice în procesul de reforme, fapt ce generează o reacție de rejectare a Procesului de la Bologna, fie din principiu fie din frică față de un proces de schimbări neclare sau ca fiind o aversiune manifestată față de un proces ce decurge, ca multe alte procese integrative, de sus în jos și nu, cum este stabilit la nivel oficial, dinspre baza piramidei spre vârful ei.²⁹ Chiar dacă abordările critice lipsesc, putem degaja anumite îngrijorări pe care cu jumătate de gură le exprimă factorii de decizie din Republica Moldova, responsabili de implementarea Procesului de la Bologna. Într-un interviu, Elena Muraru, prorector pentru activitate didactică al Universității de Stat din Moldova, și-a exprimat temeri legate de înțelegerea insuficientă a obiectivelor Procesului de la Bologna: *“Cred că unul din cele mai frecvente impedimente (în realizarea procesului de la Bologna, n. a.) îl constituie psihologia mediului universitar și al întregii societăți obișnuite cu vechiul sistem. Noua structură a învățământului superior a fost percepută de mediul universitar drept o trecere a învățământului superior de la patru ani de studiu la cel de trei ani. În unele cazuri, modulele noastre au fost mult prea încărcate, compartimentele transferate din programele anterioare fiind lăsate pe seama lucrului individual al studenților. De la aderarea la Procesul de la Bologna și până la începerea studiilor conform noilor programe s-a lucrat enorm. Ritmul implementării*

29 Veiga, A. and Amaral, A. ‘The Open Method of Coordination and the Implementation of the Bologna Process’, Tertiary Education and Management, 4, 283-295, 2006

*Procesului de la Bologna a fost prea mare pentru a schimba mentalitatea și obișnuința întregului mediu universitar. Trebuie să revenim cu atenție maximă la conținutul programelor de învățământ la ciclul I, să analizăm ce trebuie modificat în planurile de învățământ.”*³⁰ Din acest interviu se desprinde neliniștile funcționarilor cu privire la implementarea mecanică, în stil „copy/paste”, a reformelor și sabotarea lor, fapt ce diminuează mult din importanța procesului. În același timp, toate aceste neliniști, angoase și reproșuri pot fi parțial respinse prin teza că universitățile din Europa, prin acceptarea izomorfismului și a principiului realizării unei omogenități imaginate într-o lume diversă, în vederea unei gradări, certificări și acreditări standardizate, au acceptat în surdină și idea unui mimetism și imitaționism public cu scopul de a fi parte a politicilor educaționale. După cum s-a afirmat anterior, învățământul superior este conceput ca o instituție care există mai mult pentru a conecta structura de roluri a societății la principiile unei cunoașteri culturale universalizate și a științei decât pentru a pregăti eficient tinerii în vederea îndeplinirii acestor roluri.

6) Expansiunea educațională ca generator de anomie socială și revolte studențești. Revoltele tinerilor din Chișinău de pe data de 7 aprilie 2009 au readus în discuție problema excesului de spirit critic și înclinației spre anarhie și dezordine socială caracteristic studenților, care dispun de mult timp liber, fapt datorat interesului scăzut pentru studii. Președintele țării Vladimir Voronin n-a ezitat să-i catalogheze pe tinerii ce devastau instituțiile statului drept “vandali” și “huligani”, cerînd recuperarea cheltuielilor necesare pentru reconstrucția clădirilor din bugetul destinat învățământului. Această atitudine suspicioasă și rezervată față de tineretul

30 “Ritmul implementării Procesului de la Bologna a fost prea rapid pentru a schimba mentalitatea și obișnuința întregului mediu universitar” din Cotidian Național Nr. 2008136 din 29 iulie 2008

studios este în consonanță cu abordarea conservatoare a învățământului superior care sugerează că o expansiune universitară prost controlată poate conduce la apariția unei elite anomice, rebele și șomere. Punctul de vedere de mai sus a fost susținut cu tărie de economistul austriac Joseph Schumpeter care considera că, sistemul capitalist, în virtutea propriei sale logici, crează, instruește și finațează o clasă de intelectuali, a căror interese principale rezidă în declanșarea unei dezordini sociale. Motivele acestei rebeliuni sînt predispunerea spre critică a intelectualilor, și subantrenarea numărului mare de absolvenți ai instituțiilor de învățămînt superior în cîmpul muncii, a căror nemulțumire poate fi exploatată de acești intelectuali întru mobilizarea lor împotriva regimului. Așadar, alianța dintre tinerii șomeri cu studii superioare și intelectualii, definiți drept o categorie de persoane capabile să critice aspecte sociale de care nu sînt direct responsabili, apărînd interesele unor grupuri cărora nu le aparțin, constituie, în anumite condiții, un amestec exploziv care ar putea răsturna ordinea socială.³¹ Revoltele tinerilor, însă, nu pot fi catalogate în totalitate drept derapaje de la normele moralității și normalității, deoarece multe dintre aceste mișcări protestatere de tineret au reușit să trezească societăți intrate în letargie, obligîndu-le să-și revizuască destinul și să le împingă pe calea reformelor sociale.

După trecerea în revistă a problemelor sistemului universitar din Republica Moldova, generate de expansiunea educațională ce a avut loc în perioada de după obținerea independenței, putem concluziona că toate aceste deficiențe sînt proprii și învățămîntului superior din statele occidentale. Această aserțiune concordă cu punctul de vedere instituționalist, afirmat anterior, ce sugerează că proprietățile sistemului învățămîntului superior reflectă în mare măsură modelele globale predominante și nu

31 Joseph Schumpeter, "Capitalism, Socialism and Democracy", 2006

sînt consecința unor trăsături specifice și naționale. Expansiunea învățămîntului superior este un "eveniment" unic global ce a fost lansat în perioada postbelică și care continuă să persiste în lumea contemporană. De aceea, discutarea problemelor "interne" ale sistemului universitar din Moldova nu poate fi decuplată de experiența statelor occidentale, nu trebuie să eșueze într-un localism și paternalism mediocru și nu are cum să se orienteze doar spre fabricarea de soluții rapide întru remedierea acestor "infirmități pasagere".

Avem toate motivele să credem că, problemele enumerate mai sus, nu sînt doar efectele unor erori în dozajul de libertate și economie de piață din sistemul universitar, pasibile de o corecție imediată, ci "efecte de agregare", greu de eliminat, ale funcționării normale a unui sistem educațional pus la punct în Republica Moldova la începutul anilor 90. Efectele de agregare sînt efecte sociale ce apar ca rezultat al combinării unor mulțimi individuale și a căror producere nu este urmărită de către agenții respectivi.³² După producerea lor, efectele de agregare se pot dovedi pozitive pentru unii sau toți actorii ori negative (efectele negative sînt numite "efecte perverse"). Fiecare din problemele analizate mai sus comportă asemenea efecte, fiind rezultantele funcționării unui sistem caracteristic întregii lumi - sistemului învățămîntului superior de masă. Astfel, ele se prezintă a fi mai curînd dileme decît probleme, deoarece rezolvarea lor ar conduce la modificarea completă a configurației sistemului educațional, impunîndu-i cu totul alți parametri.

În Tabel prezentăm principalele efecte pozitive și negative ale expansiunii educaționale din Republica Moldova, generate de contextul actual. Constrîngerile structurale sînt acei parametri care definesc limitele sistemului educațional și stabilesc ceea ce este posibil și ce nu este posibil de realizat în cadrul sistemului dat. Identificarea exactă a constrîngerilor structurale este importantă, în special, pentru perceperea clară a imposibilităților caracteristice unui sistem anumit – în cazul nostru e vorba de sistemul învățămîntului de masă.

32 www.dictsociologie.com

Tabelul 6. Problemele expansiunii universitare în sistemul de masă

Tipul problemei	Efecte perverse	Efecte pozitive	Constrângeri structurale
1) Comercializarea universităților	<ul style="list-style-type: none"> - Inflație competitivă - Scade calitatea studiilor în paralel cu creșterea numărului de studenți 	<ul style="list-style-type: none"> - Intensificarea competiției dintre universități - Locuri noi de muncă pentru pedagogi - Antrenarea unui număr mai mare de studenți în procesul de studii 	<ul style="list-style-type: none"> - Cerere sporită față de serviciile universitare
1) Decalajul dintre cererea și oferta de muncă	<ul style="list-style-type: none"> - Creșterea numărului absolvenților subangajați - Apariția forței de muncă „supraeducate” 	<ul style="list-style-type: none"> - Libertatea studenților în a-și alege specialitatea și locul de lucru 	<ul style="list-style-type: none"> - Imposibilitatea planificării eficiente de către stat a fluxurilor de studenți
2) Devalorizarea diplomelor	<ul style="list-style-type: none"> - Declasarea titularilor de diplome - Diminuarea importanței studiilor superioare 	<ul style="list-style-type: none"> - Apariția unei populații mai culte și a unei forțe de muncă mai calificate 	<ul style="list-style-type: none"> - Democrația – principiu politic fundamental aplicabil și în învățământ
3) Suprateoretizarea studiilor	<ul style="list-style-type: none"> - Lipsa pregătirii practice a tinerilor - Ignorarea meseriilor tehnice 	<ul style="list-style-type: none"> - Șanse mai mari de angajare pentru studenții cu studii superioare 	<ul style="list-style-type: none"> - Lipsa conexiunii dintre instruire și muncă - Incongruența dintre cererea și oferta de competențe
4) Imitarea reformelor Procesului de la Bologna	<ul style="list-style-type: none"> - Ipocrizie în sistemul universitar și evaluări excesiv de optimiste - Promovarea de sus în jos a reformelor, fără implicarea cadrelor didactice 	<ul style="list-style-type: none"> - Mobilitate mai mare - Autonomie universitară - Recunoașterea diplomelor 	<ul style="list-style-type: none"> - „europenizarea” Republicii Moldova și integrarea în structurile europene
5) Dezordine socială și anomie	<ul style="list-style-type: none"> - Apariția elitelor anomice, șomere și rebele - Predispoziție doar spre critică a tinerilor 	<ul style="list-style-type: none"> - Producerea schimbărilor sociale 	<ul style="list-style-type: none"> - Oferta insuficientă de locuri de muncă și imposibilitatea angajării tinerilor

În concluzie putem constata că încercările guvernului de a remedia problemele caracteristice învățământului de masă din Republica Moldova, se vor ciocni de imperativul modificării parametrilor acestui sistem. Din cauza constrângerilor structurale enumerate mai sus – cererea sporită față de serviciile universitare, ineficiența planificării de către stat a fluxurilor de studenți, democrația ca principiu politic fundamental aplicabil și în învățământ, incongruența dintre cererea și oferta de competențe, europenizarea Republicii Moldova și existența unei rate „naturale” a șomajului – toate intervențiile guvernamentale violente de „răcire” și de reorientare a sistemului vor avea un randament scăzut. Sistemul învățământului

de masă presupune existența defectelor enumerate mai sus, ele fiind efecte perverse ale multitudinii de decizii individuale de obținere a unei diplome universitare, care conferă un statut social ridicat. Nici opțiunea „ieșirii din sistem” nu se află la îndemâna guvernului din cauză că în virtutea izomorfismului social, Republica Moldova preia modele educaționale venite din exterior. Astfel, aceste deficiențe pot fi gestionate doar printr-o politică abilă de diminuare a consecințelor lor și nu printr-o tentativă energetică de eradicare definitivă.

CAPITOLUL II.

HOTĂRÂREA DE GUVERN 434 ȘI CONSECINȚELE EI ASUPRA UNIVERSITĂȚILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

2.1 Efectele și reacția societății politice și civile față de Hotărârea de Guvern 434

Adoptarea hotărârii 434, a afectat serios sistemul de învățământ superior din Republica Moldova. În acest context putem scoate în evidență efectele acestei decizii care au avut două dimensiuni distincte: a) financiară și b) juridică. Ambele sunt interdependente și vizează direct felul în care decurge procesul de învățământ și de luare a deciziilor. Rezultatele acestei hotărâri nu s-au lăsat așteptate, universitățile înregistrând pierderi esențiale din cauza încasărilor scăzute din taxele de școlarizare și pierzând o mare parte din autonomia universitară din cauza politicilor dirijiste și restrictive ale statului, politici aplicate în domeniul învățământului superior. Trebuie luate în calcul și efectele indirecte ale acestei hotărâri care s-au observat pe termen mediu: a) scăderea salariilor pentru profesori, b) diminuarea coeficientului pentru ore, c) scăderea locurilor de muncă pentru profesori în absența unor alternative, d) tendința de ridicare a șarjei didactice, e) anual sînt neînmatriculați cca 10 mii de absolvenți ai instituțiilor preuniversitare, f) încălcarea procesului de la Bologna vizînd principiul autonomiei universitare, g) vulnerabilitatea organelor de conducere ale universităților în relația cu Guvernul și, h) incapacitatea universităților de renovare a bazei tehnico-materiale. Printre efectele pozitive ale hotărârii se pot număra a) creșterea concursului la unele facultăți și b) organizarea procesului educațional în grupe mai mici care eventual pot crește calitatea învățământului.

Hotărârea de Guvern 434 a stîrnit reacții din partea mai multor actori, atît a celor politici, cît și a celor din societatea civilă. Partidele care au reacționat prompt la această hotărâre au fost în primul rînd Partidul Social-Liberal și Partidul Liberal, dar și alte persoane publice care s-au expus vis-a-vis de acest document. Partidul Liberal își exprimă dezacordul printr-o declarație³³ de presă în care menționează că „prin această măsură Guvernul limitează accesul tinerilor la educație, încălcându-le dreptul la învățătura” și atenționează că “cota limită de înmatriculări impusă va reduce din posibilitățile universităților private de a se autofinanța și de a investi în calitatea studiilor oferite”. În același document se menționează că hotărârea „contravine angajamentului RM privind aderarea la procesul Bologna, deoarece direcționează învățământul superior spre strategii aplicate în sistemul de învățământ sovietic, torpilând cererea socială, căreia i se acordă prioritate în spațiul european al învățământului superior”. În același context, se evidențiază faptul că aceiași hotărâre este lipsită de temei juridic, avînd în vedere că sunt încălcate art. 35 al Constituției Republicii Moldova³⁴, art. 49 din Legea Învățământului³⁵ și art. 75 din Planul de

33 Declarație privind dezacordul PL față de politica Guvernului de reducere a numărului de locuri în instituțiile de învățământ superior, http://www.pl.md/libview.php?l=ro&video_id=4&idc=69&id=831

34 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311496>

Articolul 35 al Constituției Republicii Moldova, Dreptul la învățătura: (1) Dreptul la învățătura este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare. (4) Învățământul de stat este gratuit. (6) Instituțiile de învățământ superior beneficiază de dreptul la autonomie. (7) Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit. (9) Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților.

35 <http://www.edu.md/?lng=ro&MenuItem=6&SubMenu0=1&SubMenu1=1>
Articolul 49. Autonomia universitară 1. Instituțiile de învățământ superior de stat pot obține statut de autonomie universitară, în modul stabilit de Guvern. 2. Autonomia universitară vizează domeniile conducerii, structurării și funcționării instituției, activității didactice și de cercetare științifică, administrării

Acțiuni UE-RM. Cele expuse de partidul Liberal în declarația din 4 iulie 2006, sunt repetate în mare măsură într-o altă conferință de presă³⁶ a Partidului Liberal din 4 August 2008 în care principala revendicare este asigurarea autonomiei universitare.

Partidul Social-Liberal a fost și mai reticent față de hotărârea nr 434. Pe lângă critica adusă guvernării prin declarația făcută, PSL a solicitat și controlul constituționalității acestei hotărâri. În special, în declarație,³⁷ se menționează că „acest act normativ are subtext politic, urmărind disponibilizarea în masă a cadrelor didactice universitare incommode puterii, ca urmare a reducerii cu 20,4 la sută a numărului studenților care vor fi înmatriculați în anul curent în instituțiile de învățământ superior din RM”. Formațiunea explică că Guvernul este în drept să stabilească cote pentru studiile finanțate de la bugetul de stat, dar nu poate introduce cote fixe de înmatriculare pentru studiile prin contract. De asemenea, PSL susține că „instituțiile de învățământ superior, atât cele de stat, cât și cele private, fiind acreditate în modul stabilit de legislația în vigoare, sunt libere să înmatriculeze studenții în dependență de capacitățile de scolarizare, inclusiv de baza tehnico-materială”. Social-liberalii consideră că hotărârea respectivă contravine dispozițiilor constituționale privind autonomia universitară, dreptul la învățătura și protecția concurenței loiale. De asemenea, ei invocă încălcarea prevederilor tratatelor internaționale la care RM este parte, și anume a Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și a Convenției Organizației Internaționale a Muncii privind orientarea profesională și pregătirea profesională în domeniul valorificării resurselor umane.³⁸ În cele din urma PSL a pierdut procesul la Curtea Constituțională,

și finanțării și se realizează, în principal, în: a) organizarea, desfășurarea și perfecționarea procesului de învățământ și de cercetare științifică; b) stabilirea specializărilor; c) elaborarea planurilor de studii și a programelor analitice în conformitate cu standardele educaționale de stat; d) admiterea candidaților la studii; e) selectarea și promovarea cadrelor didactice și ale celorlalte categorii de personal; f) stabilirea criteriilor de evaluare a activității didactice și științifice; g) acordarea de titluri didactice; h) eligibilitatea tuturor organelor de conducere, prin vot secret; i) rezolvarea problemelor sociale ale studenților și personalului; j) asigurarea ordinii și disciplinei în spațiul universitar; k) găsirea surselor suplimentare de venituri; l) stabilirea relațiilor de colaborare cu diverse instituții de învățământ și științifice, centre și organizații din republică și din străinătate. 3. În plan financiar, autonomia universitară se realizează ca drept de gestionare, potrivit legii și răspunderii personale, a fondurilor alocate de la buget sau provenite din alte surse legale.

36 Partidul Liberal: în Republica Moldova este ingradit dreptul la studii universitare http://www.europa.md/primary.php?d=rom_Despre%20Europa.md&n=Evenimente.537_4013

37 PSL contestă constituționalitatea hotărârii de Guvern care stabilește cote unice la înmatricularea prin contract a studenților, <http://old.azi.md/news?ID=40201>

38 PSL contestă constituționalitatea hotărârii de Guvern care stabilește cote unice la înmatricularea prin contract a studenților, <http://old.azi.md/news?ID=40201>

având în vedere că “la adoptarea deciziei asupra Hotărârii nr.434 s-a înregistrat paritate de voturi. Ca urmare, conform art.27 alin.(2) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art.66 alin.(5) din Codul jurisdicției constituționale (în redacția Legii nr.1570-XV din 20 decembrie 2002), actul normativ contestat se prezumă ca fiind constituțional, iar procesul asupra cauzei se sistează.”³⁹ În cele din urma Curtea decide că prevederile contestate din actul normativ menționat se prezumă drept constituționale.

Un alt exponent al mediului juridic, avocatul Vitalie Nagacevschi a susținut într-un interviu că această hotărâre nu încalacă nici un drept al cetățeanului, ci mai degrabă se încalacă un drept al instituției, mai exact, avocatul afirmă “în principiu dreptul Dumneavoastră nu este îngredit sau încălcat – Dumneavoastră puteți participa la concurs (examene) și în cazul în care veți avea rezultate mai bune, veți fi admis la facultate. Problema este alta – consider că, în speță, se încalacă principiul autonomiei instituțiilor superioare de învățământ de stat și principiile economiei de piață în privința instituțiilor de învățământ superior private. Consider ca statul are dreptul să reglementeze numărul de studenți, ce pot învăța într-o instituție în dependență de posibilitățile obiective ale instituției (numărul de aule, mărimea acestora, numărul de profesori etc.).”⁴⁰

În urma acestor opinii și acte normative putem afirma că nu există o poziție consolidată și bine definită asupra încălcării drepturilor la educație a cetățenilor, fiecare dintre părți având poziții distincte. Cu toate acestea, menționăm că criticele aduse acestei hotărâri au vizat patru dimensiuni de bază ale statului modern: a) politică (declarația PSL privind disponibilizarea în masă a cadrelor didactice universitare incommode puterii cu referire la Hotărârea 434), b) juridică (contestarea la Curtea Constituțională a PSL a Hotărârii 434; declarația PL privind încălcarea Constituției Republicii Moldova, a Legii Invațământului precum și a Planului de Acțiunii UE-RM; comentariul lui Vitalie Nagacevschi cu referire la încălcarea principiului

39 Decizie despre sistarea procesului pentru controlul constituționalității Hotărârii Guvernului nr. 434 din 25 aprilie 2006 “Cu privire la planurile unice de înmatriculare în anul 2006 a studenților și elevilor în instituțiile de învățământ superior (ciclul I), mediu de specialitate și secundar profesional” 1, nr. 2 din 19.12.2006, *Monitorul Oficial nr.199-202/18 din 29.12.2006*, http://www.constcourt.md/decisions_ro/2006/d%2002.htm

40 Nagacevschi Vitalie, Interviuri azi.md, pag 8, <http://old.azi.md/iv?iv=121&lang=Ro&page=8>

autonomiei universitare), c) economică (declarațiile Partidului Liberal privind reducerea capacității universităților de a se autofinanța și a de a investi în calitatea studiilor; a Partidului Social-Liberal privind încălcarea principiului concurenței loiale prin impunerea cotelor la universități; și cele ale lui Alexandru Culiuc legate de autofinanțarea instituțiilor de învățământ pe care le vom vedea mai jos într-o analiză suplimentară), și d) socială (declarația PL privind torpilarea cererii sociale; precum și cea a PSL-ului privind stoparea exodului cadrelor universitare calificate; dar și comentariul lui A. Culiuc privind rata șomajului și a calității studiilor). Dacă în cazul încălcării drepturilor la educație a cetățenilor nu există o opinie unică și consolidată, atunci în cazul principiului autonomiei universitare există o tendință clară de a afirma că statul intervine în activitatea instituțiilor superioare de învățământ în detrimentul competențelor acestora.

2.2 Analiza cost-beneficiu al impactului Hotărârii de Guvern 434 asupra universităților din Republica Moldova

Prin adoptarea acestei hotărâri, statul își exercită dreptul de a coordona și a stabili politicile educaționale, dar, în același timp, intervine într-un mod brutal în activitatea instituțiilor superioare de învățământ prin încălcarea autonomiei universitare garantată prin Constituție și Legea Învățământului, dar și prin angajamentele internaționale ce decurg din prevederile Procesului de la Bologna și a altor documente care vizează relația Stat – Universitate, precum și statutul și competențele instituțiilor de învățământ superior. Acțiunile cu caracter dirijist ale Guvernului Republicii Moldova din sistemul învățământului universitar și preuniversitar sunt menite, în opinia factorilor de decizie, să optimizeze învățământul superior „în scopul asigurării economiei naționale cu cadre având studii superioare și muncitori calificați, corelării procesului de pregătire a specialiștilor în funcție de cererea pe piața muncii din țară”⁴¹ și promovarea specialităților pri-

41 Hotărârea nr. 434 din 25.04.2006 cu privire la planurile unice de înmatriculare în anul 2006 a studenților și elevilor în instituțiile de învățământ superior

oritare. Un expert afirmă că dacă statul ar soluționa problemele menționate atunci am putea considera „această hotărâre drept una justificabilă, dacă nu și admisibilă din punct de vedere juridic. Faptul ca Hotărârea indirect sporește concursul de admitere este și el un fenomen posibil pozitiv (cel puțin la suprafață). Am putea presupune că o asemenea decizie poate crea condiții pentru o triere mai bună a studenților, având astfel un efect favorabil asupra calității viitorilor specialiști. Spre regret însă, Hotărârea 434 nu atinge nici unul din obiectivele propuse”⁴²

Referindu-ne la obiectivul “corelării procesului de pregătire a specialiștilor în funcție de cererea pe piața muncii din țară” anunțat ca fiind unul de baza a hotărârii 434 vom observa doar obiectivul propus, fără a găsi vreo explicație asupra metodologiei acestei corelări, dar, și mai important, „nu ne este pusă la dispoziție statistica utilizată de Guvern în procesul determinării listei specialităților la care se înregistrează un exces de forță de muncă”. Aceste date nu sînt de găsit nici pe situl Departamentului Statisticii. Cel mai relevant și detaliat document statistic la acest capitol este “Tinerii pe piața muncii”, efectuat de Departamentul Statisticii în trimestrul II 2005 printre tinerii de 15-29 ani.⁴³ Conform acestui studiu, distribuția persoanelor ocupate după activități economice este clasificată în felul următor:

1. Agricultură, economia vînatului, silvicultura și pescuit
2. Industrie
3. Construcții
4. Comerț, hoteluri și restaurante
5. Transporturi și comunicații
6. Administrație publică, învățămînt, sănătate și asistența socială
7. Alte activități⁴⁴

Observația lui Al Culiuc vine să clarifice că această diviziune nu permite colectarea datelor sta-

(ciclul I), mediu de specialitate și secundar profesional, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 70-72/477 din 05.05.2006

42 Culiuc Al., Hotărârea nr. 434 a Guvernului Republicii Moldova, <http://www.culiuc.com/archives/2006/09/decision434.phtml>

43 Culiuc Al., Hotărârea nr. 434 a Guvernului Republicii Moldova, <http://www.culiuc.com/archives/2006/09/decision434.phtml>

44 Nota Informativă, Tinerii pe Piața Muncii, Biroul Național de Statistică, pag. 2, <http://www.statistica.md/download.php?file=c3RhGlzdGljcy9kYXQvNzk1L3JvL3RpbmVyaWlfcGVfcGlhdGFfbXVvY2Y1pLnBkZg%3D%3D>

tistice pe domenii de specialitate aparte, demonstrând astfel că nomenclatorul cu cote impuse pe specialități este unul cel puțin dubios. În cadrul studiului nu figurează nici “limbi străine”, nici “relații internaționale” și nici “bănci și burse de valori”. Prin urmare putem conchide că Departamentul de Statistică nu colectează, iar Guvernul, respectiv, nu dispune de informații suficient de detaliate care ar permite de determinat “excesul forței de muncă” pentru fiecare specialitate în parte. Universitățile din Moldova nu întrețin, de asemenea, relații formale cu absolvenții săi, respectiv, nu dispun nici ele de datele necesare.⁴⁵

În general, relația dintre studiile obținute și șomaj este una foarte discutabilă. Numărul studenților a crescut în anii 1995-2005 de la 53.8 mii la 126.13 mii, rata anuală de creștere constituind circa 10% . Rata oficială a șomajului în aceiași ani a scăzut din 1999 (atunci când au absolvit cei care au intrat la facultate în 1994) de la 11.1% la 7.3%. Prin urmare, afirmația “numărul excesiv de studenți duce la șomaj” este greu de justificat.⁴⁶ Mai mult ca atât, numărul de șomeri înregistrați este în continuă scădere. Acest lucru se întâmplă și din cauza că doar 2.6% din cei anchetați în urma unui sondaj⁴⁷ au apelat la serviciile Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, iar în cazul în care tinerii care munces ar pierde locul de muncă, doar 10,4%⁴⁸ din ei s-ar adresa la Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă.

În pofida faptului că autorii hotărârii argumentează adoptarea acesteia prin „excesul forței de muncă la unele specialități”, ne putem întreba de unde cunoaște Guvernul de câte locuri de muncă vor fi nevoie peste 3 sau 4 ani, la momentul când cei care au fost înmatriculați în anul adoptării hotărârii vor absolvi. Deși statistica este inexistentă și deocamdată nu sunt clare argumentele și metodologia utilizată pentru determinarea adoptării acestei hotărâri, totuși, studiul Tinerii pe Piața Muncii elaborat de Biroul Național de Statistică în 2005 oferă informații care contrazic aserțiunea privind excesul forței de muncă pe unele specialități. Chiar din pagina 2 putem observa că pentru „*circa două treimi din persoanele care lucrează, locul actual de*

muncă corespunde cu pregătirea lor profesională” iar printre tinerii nemulțumiți de locul de muncă la acel moment după nivelul de instruire „*cele mai nemulțumite de locul de muncă au fost persoanele, care absolvisc doar gimnaziul (74,5%), fiind urmate cele cu studii secundare profesionale (61,7%), cele cu studii liceale sau medii de cultură generală (59,8%), cele cu studii medii de specialitate (40,0%) și cea mai joasă pondere în categoria celor nemulțumiți o dețin persoanele cu studii superioare (30,2%).*”

Funcționarii de la Guvern care au adoptat această decizie n-au cum să știe ce facultate e bună de urmat pentru un tânăr de 18 ani, cu atât mai mult cu cât nici părinții nu l-ar lăsa să învețe la o specialitate la care nu există locuri de muncă. Decizia Guvernului susmenționată este în consonanță cu discursul autorităților privind revitalizarea școlilor profesionale și ale celor de meserii, pe când la întrebarea referitoare la „ce pregătire profesională ar facilita angajarea la un loc de muncă:” 43,7% din respondenți au indicat studiile superioare, 17,5% școala profesională, 12,5% studiile medii de specialitate și 11,6% cursurile de formare profesională, iar din toate acestea 58,5% afirmă că cunoașterea limbilor străine și a calculatorului ar facilita obținerea unui loc de muncă,⁴⁹ aspecte care pot fi însușite preponderent în instituțiile superioare de învățământ.

Guvernul oferă și un alt argument în favoarea hotărârii: ea este menită “*să stimuleze candidații la admitere să opteze pentru anumite specialități de care are nevoie piața muncii*”. Nici vorbă, statul are dreptul să posede o viziune proprie în domeniul structurii absolvenților. Însă, promovarea acestei viziuni nu necesită plafonarea numărului total de studenți. E suficient să fie eliminate toate locurile bugetare la REI, drept, relații internaționale și alte facultăți “producătoare de șomeri”, iar fondurile eliberate să fie redirecționate spre facultățile de inginerie, pedagogie, medicină și alte specialități prioritare.⁵⁰

Merită să analizăm dinamica înmatriculării studenților în instituțiile superioare de învățământ. Astfel, dacă cercetăm datele oferite de Biroul Național de Statistică⁵¹ atunci observăm,

45 Nota Informativă, Tinerii pe Piața Muncii, Biroul Național de Statistică, pag. 7, <http://www.statistica.md/download.php?file=c3RhdGlzdGljcy9kYXQvNzk1L3JvL3RpbmVyaWlfcGVfcGlhdGFfbXVvY2lpLnBkZg%3D%3D>

45 Culiuc AI., Hotărârea nr. 434 a Guvernului Republicii Moldova, <http://www.culiuc.com/archives/2006/09/decision434.phtml>

46 Ibid.

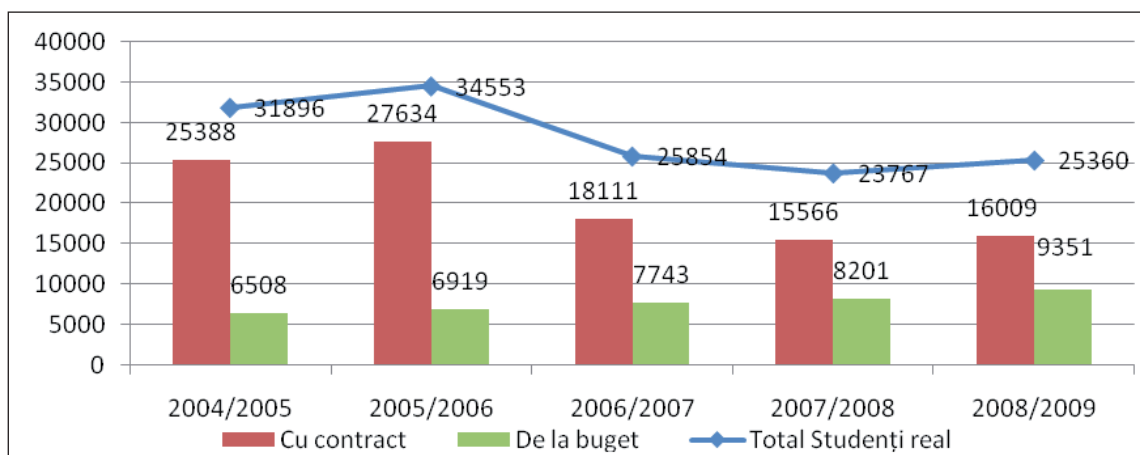
47 Nota Informativă, Tinerii pe Piața Muncii, Biroul Național de Statistică, pag. 8, <http://www.statistica.md/download.php?file=c3RhdGlzdGljcy9kYXQvNzk1L3JvL3RpbmVyaWlfcGVfcGlhdGFfbXVvY2lpLnBkZg%3D%3D>

48 Ibidem, pag. 6

50 Culiuc AI., Hotărârea nr. 434 a Guvernului Republicii Moldova, <http://www.culiuc.com/archives/2006/09/decision434.phtml>

51 Înmatricularea studenților în instituțiile superioare de învățământ conform domeniilor generale de studiu, Biroul Național de Statistică, <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=326&id=2324>,

Tabelul 7. Dinamica înmatriculării studenților în instituțiile superioare de învățământ⁵²

o diminuare accentuată a numărului de studenți care învață în bază taxei de școlarizare. Ca punct de reper vom lua datele pentru anii de studiu 2005-2006 și 2006-2007. Am decis să analizăm anume acești ani din cauza introducerii cotelor pe unele domenii de studiu începând cu anul de studiu 2006/2007.

Dinamica cifrelor arată că în anul de învățământ 2005-2006 în instituțiile superioare de învățământ au fost înmatriculați 34553 de studenți, pe când în următorul an de învățământ 2006-2007 au fost înmatriculați 25854 de studenți, adică cu 8699 sau aproximativ 25,1 % de studenți înmatriculați mai puțin decât în anul precedent. Este de menționat faptul că din bugetul de stat au fost înmatriculați la studii practic același număr de studenți în cei doi ani de studiu sus menționați, astfel în anul de studiu 2005-2006 din bugetul de stat au fost înmatriculați 6919 studenți iar în anul de studii 2006-2007 au fost înmatriculați 7745 de studenți; procentual asta ar reprezenta o creștere cu 11,9% pe când practic, creșterea dată nu este deloc esențială, fiind vorba de 826 locuri la buget mai mult decât în anul precedent. În acest context instituțiile superioare de învățământ au rămas fără o sumă importantă din bugetul lor, pierzând aproape 10000 de studenți anual în baza de taxă de școlarizare. În același timp, merită să menționăm că și în anul de studii 2007-2008 s-a păstrat același trend, fiind înmatriculați 23767 de studenți, numărul total de studenți micșorându-se față de anul de studii 2006-2007 cu cca 8,1%, iar față de anul de studii 2005-2006 cu 31,3%.

⁵² Biroul Național de Statistică, www.statistica.md

Notă Tabelul 7: Pentru anul 2008/2009 am reieșit din cifra oferită în Planul de Înmatriculare pentru anul 2008/2009, din cauza inexistenței datelor înmatriculării reale. Cifra înmatriculării reale ar putea să se deosebească întrucâtva de cea inclusă în Plan.⁵³

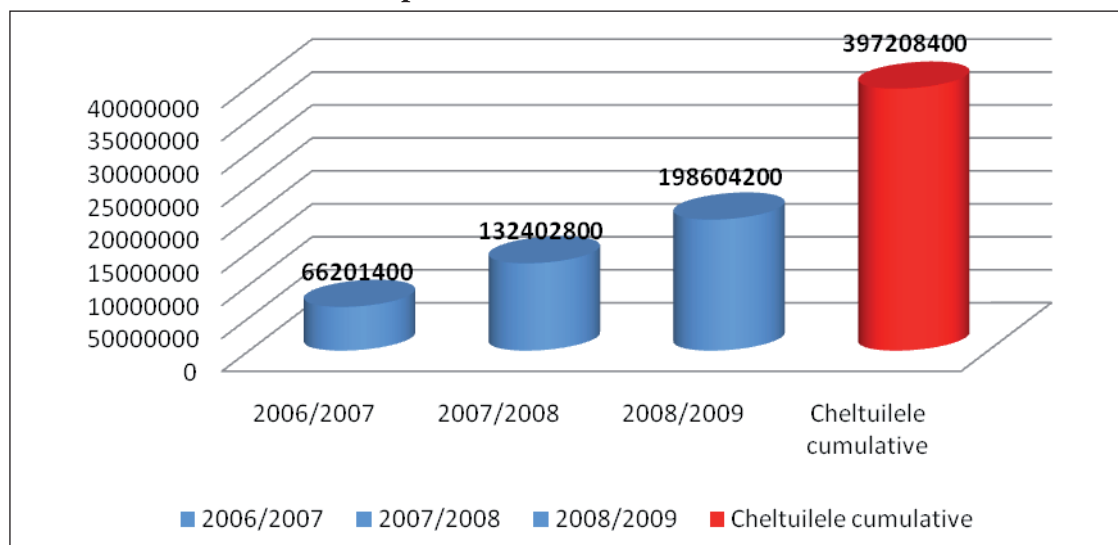
Dacă e să analizăm dimensiunea înmatriculării pe domenii generale de studiu atunci vedem că cele mai afectate domenii au fost cele care se bucurau de cea mai mare popularitate și din care universitățile încasau sume importante de bani, printre ele cele mai relevante fiind facultățile de drept, economie și științe politice și ale educației.

În urma unui simplu calcul putem determina sumele care puteau fi încasate de către instituțiile superioare de învățământ din momentul adoptării Hotărârii Nr.434 din 25 aprilie 2006 “Cu privire la planurile unice de înmatriculare în anul 2006 a studenților și elevilor în instituțiile de învățământ superior (ciclul I), mediu de specialitate și secundar profesional”⁵⁴. Merită de menționat că aceeași hotărâre a fost readoptată în fiecare an, începând cu 2006. Dacă e să admitem că în următorii ani de studii (2006/2007, 2007/2008, 2008/2009) ar fi fost înmatriculați cel puțin același număr de studenți în baza taxei de școlarizare, universitățile ar fi beneficiat de o sumă importantă de bani pentru cheltuieli curente, renovare, baza tehnico-materială,

⁵³ Ministerul Economiei și Comerțului, Guvernul Republicii Moldova a aprobat planurile de înmatriculare în anul 2008, <http://www.mec.gov.md/node/752>

⁵⁴ Hotărârea nr. 434 din 25.04.2006 cu privire la planurile unice de înmatriculare în anul 2006 a studenților și elevilor în instituțiile de învățământ superior (ciclul I), mediu de specialitate și secundar profesional. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 70-72/477 din 05.05.2006

Tabelul 8. Pierderile universităților pe anii de studiu de la momentul adoptării Hotărârii 434 în MDL

suplinirea fondului de carte, etc. Conform datelor furnizate de către Biroul Național de Statistică, cererea absolvenților instituțiilor preuniversitare a fost foarte mare, cererile depășind cel puțin 150% mai mult decât locurile oferite. „Astfel, numărul de cereri la 100 înmatriculați a înregistrat cea mai mare valoare din ultimii ani – 261, interesul tinerilor este mai mare pentru instituțiile de învățământ superior de stat, unde numărul de cereri la 100 înmatriculați a înregistrat valoarea 278, față de instituțiile nestatale – respectiv 161.”⁵⁵

Drept exemplu vor servi facultățile de Economie, Științe politice, Științe ale Educației și Drept, având în vedere faptul că acestora din urmă le-au fost impuse cote de înmatriculare, celelalte nefiind afectate substanțial, la unele din ele crescând iar la altele micșorându-se numărul de studenți.

În anul de studii 2006/2007, din cauza cotelor impuse, Facultatea de Drept a avut cu 2858 studenți mai puțini, în baza taxei de școlarizare, decât în anul precedent, tot aici menționăm că și Facultatea de economie a avut cu 5863 studenți mai puțini, Științe ale Educației – cu 884 studenți mai puțini și Științele Politice – cu 408 studenți mai puțini.

Vom calcula suma totală pierdută de instituțiile superioare de învățământ în baza taxei de școlarizare existentă la momentul înmatriculării pe anul de studii 2006/2007. Astfel, în anul respectiv taxa de

școlarizare echivala cu : 7000 lei – Drept / secția zi; 6500 lei – Economie / secția zi; 4800 - Științe Politice /zi; 3500 – Științe umanistice / secția zi.

2858 studenți la drept x 7000 lei = 20,006,000 lei
 5863 studenți la economie x 6500 lei = 38,109,000 lei
 408 studenți la științe politice x 4800 lei = 1,958,400 lei
 884 studenți la științe ale educației x 3500 = 3,094,000 lei
 Total: 66,201,400 lei

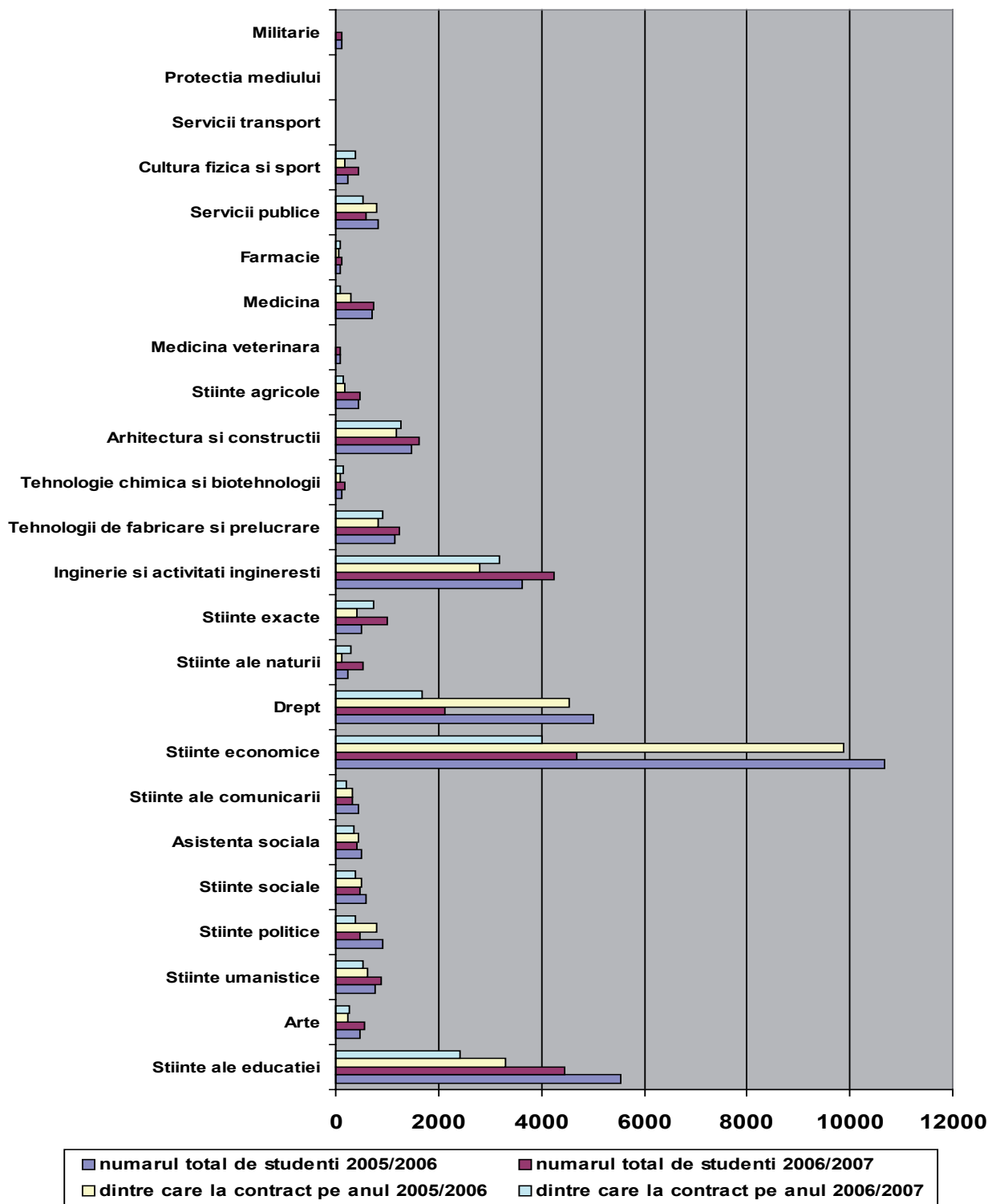
Respectiv, pentru anul de studii 2006/2007 s-a calculat o pierdere de mai bine de 66 milioane lei.

Dacă instituțiile superioare de învățământ ar fi înmatriculat cel puțin același număr de studenți în anii de studii 2006/2007, care urmându-și studiile în anul II – 2007/2008 și studiile în anul III – 2008/2009; respectiv studenții înmatriculați în anul 2007/2008 care la fel, urmându-și studiile în anul II- 2008/2009; și înmatricularea studenților în anul de studii 2008/2009 s-a constatat o pierdere cumulativă (cheltuielile însumate pe trei ani de studiu) de aproximativ 400 mln lei sau mai exact de 397,568,400 milioane lei. Menționăm că această cifră este mai mare decât cheltuielile totale suportate de 17 cele mai importante instituții de învățământ superior din Republica Moldova în 2003. Potrivit calculului Departamentului de Statistică și Sociologie volum total al cheltuielilor în acel an a atins cifra de 329 milioane lei⁵⁶

⁵⁵ Notă informativă, Activitatea instituțiilor de învățământ superior, la începutul anului de studii 2007/08, Biroul național de Statistică, pag. 2, <http://www.statistica.md/download.php?file=cHVibGljL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yMzMwMTY4X2lkX2FjdGl2X2luc3RfaW52LnBkZg%3D%3D>

⁵⁶ Raport Nr. 32882-MD, Notă cu privire la politica educațională: analiză în sprijinul ameliorării calității, echității și eficienței în sectorul educației, Iulie 2005, Document al Băncii Mondiale

Tabelul 9. Repartizarea studenților conform domeniilor de specialitate. Cifrele sunt date pentru a putea compara mai ușor înmatricularea la buget și contract în anii de până la adoptarea Hotărârii și după adoptarea ei.

CONCLUZII

1. La sfârșitul anilor 90, începutul anilor 2000, în Republica Moldova s-a constituit un nou sistem de învățământ superior – învățământul de masă, ponderea tinerilor cuprinși în învățământul superior din categoria tinerilor de 18-25 de ani înregistrând o valoare de 23%. Acest sistem este determinat de procesul de expansiune universitară și presupune crearea unor noi instituții de învățământ superior, în vederea instruirii unui grup mai extins de tineri (cel puțin 15%), volatilizarea hotarelor dintre instituții care nu mai sînt singulare, de elită, axate pe asigurarea deținerii unei poziții de top în societate și punînd accentul pe transmiterea de competențe.
2. Începînd cu 2005, Guvernul Republicii Moldova urmărește o politică de combatere a procesului de expansiune universitară, fapt motivat în special prin considerente de ordin economic – decalajele existente pe piața de muncă. Totuși, grație procesului de schimbare izomorfică, prin care în literatura de specialitate, sînt deseori explicate fenomenele ce au loc în sistemul universitar aflat sub incidența factorilor globali, putem presupune și motivații strict politice, care au condus la declanșarea unor politici dirijate adresate sistemului învățământului superior de masă din Republica Moldova, precum racordarea la practicile din spațiul CSI și dorința de diminuare a numărului de oameni cu studii superioare. *Ostilitatea factorilor de decizie din Republica Moldova față de expansiunea sectorului terțiar în educație poate fi explicată prin dorința de revanșă a logicii serviciului public în detrimentul logicii pieței, a statului împotriva universităților, a controlului public în defavoarea autonomiei universitare și a liberei inițiative.*
3. Principalele acțiuni întreprinse de guvern în vederea reglementării decalajului dintre cererea și oferta pe piața de muncă, vizînd optimizarea fluxurilor de studenți, sînt următoarele: 1) Adoptarea Hotărîrii 434 “Cu privire la planurile unice de înmatriculare a studenților și elevilor în instituțiile de învățământ superior (ciclul I), mediu de specialitate și secundar profesional, și adoptarea anuală în continuare a Planurilor de înmatriculare, 2) reorientarea spre învățământul mediu de specialitate a tinerilor, 3) politici discriminatorii de desfășurare a admiterii prin divizarea absolvenților instituțiilor de învățământ după criteriul territorial, după tipul instituției absolvite sau după originea socială, 4) creșterea numărului de locuri finanțate de la buget și tendința de creștere a taxelor de studii.
4. Sistemul învățământului de masă din Republica Moldova este marcat de cîteva deficiențe majore, generate de fenomenul expansiunii universitare, fapt care justifică, în opinia guvernanților, intervenția lor în sistemul universitar. Aceste deficiențe sînt: 1) comercializarea universităților (problema inflației competitive), 2) decalajul dintre cererea și oferta de muncă, 3) devalorizarea diplomelor, 4) suprateoretizarea studiilor și absența abilităților practice la absolvenții universităților (problema

“profesionalizării” învățământului, 5) imitarea reformelor Procesului de la Bologna și 6) expansiunea educațională ca generator de anomie și revolte studențești.

5. Deficiențele sistemului universitar din Moldova nu sînt consecințe accidentale ale unui sistem lăsat în afara controlului public, ci efecte de agregare cu valențe atît pozitive cît și negative, caracteristice tuturor sistemelor de învățămînt de masă din lume. Intervenția brutală a guvernului în vederea remedierii acestor probleme ar putea conduce, în cel mai bun caz, la descreșterea randamentului sistemului, iar, în cel mai rău caz, la modificarea parametrilor învățămîntului superior și îndepărtarea de cerințele Procesului de la Bologna.
6. Adoptarea Hotărîrii 434 a generat efecte negative atît directe cît și indirecte asupra sistemului de învățămînt superior din Republica Moldova. Efectele directe sînt pierderile înregistrate de universități din cauza încasărilor scăzute din taxele de școlarizare și fragilizarea autonomiei universitare. Efectele indirecte sînt
1) micșorarea salariilor profesorilor,
2) diminuarea coeficientului pentru ore,
3) micșorarea locurilor de muncă pentru profesori în absența unor alternative,
4) ridicarea șarjei didactice,
5) vulnerabilitatea organelor de conducere a universităților în raport cu agențiile guvernamentale,
6) incapacitatea universităților de renovare a bazei tehnico-materiale.
7. Deciziile Guvernului de limitare a numărului de studenți înmatriculați adoptate succesiv în 2005, 2006, 2007, 2008 și 2009 au generat pierderi cumulative care se cifrează la suma de 397, 568 milioane lei. Această cifră este aproximativ egală cu cheltuielile totale pe care le suportă instituțiile de învățămînt superior pe parcursul unui an de studiu. În același timp, nu pot fi observate ameliorări substanțiale în ceea ce privește diminuarea decalajelor pe piața de muncă. Din contră, se constată lipsa unor pronosticuri ale ministerelor de resort și creșterea prestigiului studiilor superioare în raport cu studiile vocaționale.
8. Astfel, Hotărîrea 434 și Planurile ulterioare de înmatriculare n-au putut remedia deficiențele sistemului universitar din Republica Moldova și au avut ca efect doar fragilizarea situației financiare și autonomiei universitare a instituțiilor de învățămînt superior.

RECOMANDĂRI

1. Colapsul cererii și nu lipsa unor calificări concrete stă la baza stării actuale deformată a economiei Republicii Moldova. Din această cauză se impune relaxarea controlului exercitat de stat asupra sistemului educațional. În special, planurile de înmatriculare adoptate de Guvern, valabile atât față de instituțiile de stat cât și cele private, se dovedesc mult prea restrictive și urmează a fi abrogate.
 2. Elaborarea unei analize prospective cu privire la direcțiile prioritare ale dezvoltării economiei este o cale mai eficientă pentru adecvarea cererii și ofertei de forță de muncă. Cu toate acestea, redirectionarea forțată a fluxurilor de studenți spre domeniile prioritare este constrângătoare sub aspectul drepturilor omului și nu se dovedește a fi eficace sub aspect economic. Practica gestionării prin planuri și interdicții a fluxurilor de studenți urmează a fi înlocuită cu subvenționarea acelor domenii care se dovedesc promițătoare din punct de vedere economic. Bursele de stat trebuie acordate acestor sectoare, iar celelalte specialități să fie oferite contra taxelor de școlarizare.
 3. În general, statul trebuie să se orienteze spre înlocuirea sistemului de pistă dublă din învățământul superior cu un sistem de taxe achitate de către toți studenții.
- Pentru asigurarea echității sociale, statul va oferi granturi doar celor din familiile dezavantajate.
4. Asigurarea autonomiei universitare și financiare a instituțiilor de învățământ superior reprezintă un imperativ stringent, care permite adaptarea acestor instituții la condițiile economiei de piață, în condițiile în care ele oferă bunuri parțial publice. Statul urmează să încurajeze obținerea de venituri de către universități, dar, în același timp, are datoria să supravegheze felul în care aceste venituri sînt cheltuite.
 5. În general, statul trebuie să se abțină de la intervenții motivate politic. Logica serviciului public reclamă acțiuni corective și reparatorii subtile și nu distorsionări ale sistemului al cărui eficiență este confirmată de practica internațională.
 6. Explorarea în continuare a modalităților de recuperare a costurilor în învățământul superior prin sporirea ratelor de înrolare și îmbunătățirea calității studiilor. Procesul nu trebuie să fie desfășurat formal de dragul rapoării festive ci va cuprinde segmentele de jos ale ierarhiei educaționale, studenții și profesorii fiind elemente cheie.

BIBLIOGRAFIE

1. Abbott, Andrew. "Linked Ecologies: States and Universities as Environments for Professions." *Sociological Theory* 23:3. 2005
2. Ana Guțu, "Guvernarea în învățământul superior", prezentare în cadrul seminarului internațional SOROS, HESP UCCM, ASE București, 4 noiembrie 2005
3. Bailey C. (1989) The challenge of economic utility. In Cosin B., Flude M., Hales M. *School Work and Equality*. (pp. 206-222). Buckingham: Open University Press.
4. Biroul Național de Statistică, www.statistica.md
5. Constituția Republicii Moldova, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311496>
6. Cotidian Național Nr. 2008136 din 29 iulie 2008
7. Culiuc Al., Hotărârea nr. 434 a Guvernului Republicii Moldova, <http://www.culiuc.com/archives/2006/09/decision434.phtml>
8. Decizie despre sistarea procesului pentru controlul constitutionalitatii Hotaririi Guvernului nr. 434 din 25 aprilie 2006 Cu privire la planurile unice de inmatriculare in anul 2006 a studentilor si elevilor in institutiile de invatamint superior (ciclul I), mediu de specialitate si secundar profesional" 1, nr. 2 din 19.12.2006, *Monitorul Oficial nr.199-202/18 din 29.12.2006*, http://www.constcourt.md/decisions_ro/2006/d%2002.htm
9. Declaratie privind dezacordul PL fata de politica Guvernului de reducere a numarului de locuri in institutiile de invatamant superior, http://www.pl.md/libview.php?l=ro&video_id=4&idc=69&id=831
10. Dragomirescu Dinu, [Somajul tinerilor in centrul viitoarei campanii electorale](#)" Revista 22, 2006
11. Evan Schofer, John Meyer "The World-Wide Expansion of Higher Education in the Twentieth Century", Stanford Institute of International Studies, Number 32, 2005
12. Finn D. (1984) Leaving School and Growing Up: Work Experience in the Juvenile Market. In Bates I., Clarke J., et all. *Schooling for the Dole? The New Vocationalism* (pp. 17-63). London and Basingstoke: The MacMillan Press
13. Gary S. Becker (1964,.). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. Chicago, University of Chicago Press.
14. Gotișan Iurie "Tendințe și pronosticuri referitoare la piața muncii din Republica Moldova", 2006, www.ipp.md
15. Hotărârea nr. 434 din 25.04.2006 cu privire la planurile unice de înmatriculare în anul 2006 a studenților și elevilor în instituțiile de învățământ superior (ciclul I), mediu de specialitate și secundar profesional, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 70-72/477 din 05.05.2006
16. <http://education.stateuniversity.com/pages/2041/Higher-Education-in-Context.html#ixzz0FyvCqkP2&A>

17. http://www.europa.md/primary.php?d=rom_Despre%20Europa.md&n=Evenimente.537_4013
18. Înmatricularea studenților în instituțiile superioare de învățământ conform domeniilor generale de studiu, Biroul Național de Statistică, <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=326&id=2324>
19. Joseph Schumpeter, "Capitalism, Socialism and Democracy", 2006
20. Legea Învățământului Republicii Moldova, <http://www.edu.md/?lng=ro&MenuItem=6&SubMenu0=1&SubMenu1=1>
21. Les Echos, 29 martie 2006
22. Ministerul Economiei și Comerțului, Guvernul Republicii Moldova a aprobat planurile de înmatriculare în anul 2008, <http://www.mec.gov.md/node/752>
23. Moldova Suverană din 23 septembrie 2008
24. Nagacevski Vitalie, Interviu azi.md, pag 8, <http://old.azi.md/iv?iv=121&lang=Ro&page=8>
25. Nota Informativă, Tinerii pe Piața Muncii, Biroul Național de Statistică, pag. 2, <http://www.statistica.md/download.php?file=c3RhdGlzdGljcy9kYXQvNzk1L3JvL3RpbmVyaWlfcGVfcGlhdGFfbXVvY2lpLnBkZg%3D%3D>
26. Notă informativă, Activitatea instituțiilor de învățământ superior, la începutul anului de studii 2007/08, <http://www.statistica.md/download.php?file=cHVibGljL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yMzMwMTY4X21kX2FjdGl2X2luc3RfaW52LnBkZg%3D%3D>
27. Partidul Liberal: în Republica Moldova este ingradit dreptul la studii universitare http://www.europa.md/primary.php?d=rom_Despre%20Europa.md&n=Evenimente.537_4013
28. PSL contestă constituționalitatea hotărârii de Guvern care stabilește cote unice la înmatricularea prin contract a studenților, <http://old.azi.md/news?ID=40201>
29. Raport Nr. 32882-MD, Notă cu privire la politica educațională: analiză în sprijinul ameliorării calității, echității și eficienței în sectorul educației, Iulie 2005, Document al Băncii Mondiale
30. Raymond Boudon "Efecte perverse și ordine socială" Eurosong Book 1999
31. Stepaniuc V., Mai puțini studenți vor fi înmatriculați în acest an, 22 aprilie 2009, Info-Prim Neo
32. Trow, M. (1973). Problems in the transition from elite to mass higher education. Berkeley: Carnegie Commission on Higher Education.
33. Veiga, A. and Amaral, A. 'The Open Method of Coordination and the Implementation of the Bologna Process', Tertiary Education and Management, 4, 283-295, 2006
34. www.almamater.md
35. www.dictsociologie.com
36. www.e-democracy.md, [Guvernare și democrație în Moldova](#), An. II, nr. 24, 11 februarie 2004
37. www.realitatea.net, Traian Băsescu "Universitățile s-au transformat în fabrici de diplome", 19 aprilie 2008
38. Марина Лемуткина «Государство наступает на горло образованию», Газета.Ру, 15 июля, 2004
39. Правительство борется с «переизбытком» студентов в стране», Новая газета, 15 июля, 2004

NOTE

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

